

Družina

LETNIK II.

MAREC 1930.

ŠTEVILKA 3.

Josip Srebrnič:

V očetovi delavnici.

Ivan Pregelj:

Magister Anton.

Roman iz šestnajstega stoletja.

KO sta sedela pri zajtrku, se je začudil vikar in vzkliknil:

»Človek! Daj si mir, saj mi z odprtimi očmi pri mizi spiš!« Kaj nevljudno in robato je nato pripravil magistra, da je šel in legel. Vikar sam pa je stopil v kuhinjo k svoji služkinji Mici in dejal:

»Kako dolgo pa si že na Krasu, Mica?«

»Trideset let bo čenda o svetem Mešelu.«

»Ampak nove maše v Štanjelu še nisi doživela!«

»Saj sama vem, da je nisem,« je odgovorila zadirčno žena.

»Strpi se,« je menil vikar, »če je še nisi, jo pa boš.« Ženica je oživela:

»Gospod, ali Tone? Gospod, potem naj kar nov plašč delati dajo. Pa drag, pa zelen, pa s samim zlatom pretkan. Vse povrnem jaz.«

»Zato sem ti pa povedal, da boš vesela, kakor nisi niti za svoj god,« je rekel vikar. Potem pa je menil uradno:

»Zdaj pa hočem mir. Grem, da napišem škofu pismo. Škofu, razumeš! To niso mače solze.«

»Naj ga pozdravijo še v mojem imenu,« je menila neskromno Mica. Vikar ni ne obljubil ne odklonil. Sam pri sebi pa je mrmral:

»Ti Tolminci, kdor jih ume! Ampak Mica je vendar ena sama na svetu!« Šel je, se zaprl, poiskal pisalnega orodja in začel pisati škofu. Po svoje, slovesno, zavito, je beležil, kakor mu je prišlo na um in iz srca, da potrjuje, da se je magister Anton zglasil pri njem in sta vse potrebno uredila glede gojencev, ki jih misli škof šolati, in da bo na koncu svojega pisma o vsem tem obvestil prevzvišenega. Prvo mora obvestiti škofa o imenovanem Antonu samem, kaj je bil, kdo je in kakšen. Iz vrstice v vrstico je rasel vikarjev opis, cvetel bohotno v očetovsko ohlapni hvali in se deloma razživljal v govorniško živo kretnjo:

Boš vprašal, če je dovolj učen? Preizkusi ga, prečastiti! Utegnil boš spoznati, da celo Tebe presega, da o sebi niti ne govorim, četudi ne zna prodati vsega, kar ve. In da li ni prevzet, kakor so docti — učeni? Nobena ovca, Bog mi je priča, ni pohlevnejša. Verjel boš, če Ti priobčim, da je pravi živi kajfež. Za v cerkev, za drugam ni. Tri dni bi moral sicer pisati, kaj je vse doživel. Zato pozna svet in ne vihra kot ljudje v mladih letih. In če Ti ga toplo priporočam, da ga posveti in mu nakloni redove, glej, saj je skoraj vse nižje že zaslužil. Strigel ga nisem, a dokler je bil

mlajši, sem mu marsikdaj marsikak čop las potegnili z glave. Ostijarij ali ključar mi je tudi bil sedem let. Prav toliko časa je sveče prižigal in pri maši stregel. In dobro pa po božno! Zato mu ne krati lektorata ne knjige zakletev, kakor je tudi prav gotovo vreden, da ga posvetiš za dijakona in mašnika, kar pristrčno sam želi in bo tudi sam prosil in imam jaz, v mašništvu osiveli Tvoj služabnik in ponižni podanik, le še eno željo, da bi temu novemu mašniku, imenovanemu Antonu, dovolil, da pride po mašniškem posvečenju v Štanjel novo mašo pet in še tri naslednje molit, ki so v čast svetemu Duhu, v čast blaženi Devici in za vse verne duše in še za Tebe, ki si mu posvečenje dal.«

Tako je napisal, ko so ga zmotili. Grajski je bil poslal ponj. V naglici je vikar pismo zapečatil in se odpravil v grad. Z gospodom Krištofom sta si bila prijateljska, neprisiljeno družabna. Kakor je bil vaje, je vikar stopil h graščaku po domače, kakor sosed k sosedu.

»Saj se mladiš,« je pozdravil Kobencelj in segel duhovnemu v roko.

»Posnemam Tebe,« je odvrnil vikar. »Bog ve, da se boš še ženil, če ovdoviš.«

»Ali meniš, da bi se?« se je smejal graščak. »Koliko jih imaš Ti?«

»Eno manj sedemdeset.«

»Pol leta sem le starejši. Ali sem ti čas ukradel?«

»Zato pa sem vikar, da me kličeš, ko je treba.«

»Treba je bilo,« je dejal resneje graščak in velel vikarju, naj sede. Nato mu je začel pripovedovati, kaj je sklenil glede svojega sina Ivana in da je napisal pismo na škofa. Materi sicer ni pogodu, da bi ji odšel sin že tako mlad po svetu, pravi, da je šibkega zdravja. Pa to so same ženske muhe. Otrok je, kakor gre in ima svoja leta. Vikar je vse potrdil in hvalil svojega dotedanjega gojenca, da je darovit. Vedel je tudi povedati, da so šole skoraj po vsem svetu žalostno nazadovale in prepadajo. Boljšim rokam graščak svojega veliko obetajočega sina ne more izročiti kot prijatelju škofu, ki ima vrhutega še močno znane z najvišjimi tudi na dvoru.

»Velja!« je vzkliknil pritrjevalno Kobencelj in dal pozvati svojo ženo. Povedal ji je hladno, a kot nespremenljivo voljo, da ji bo vzel sina in ga prepustil škofu. Molče je žena prikimala. Vikar pa je zagledal solzo v njenem očesu. Živo in vljudno, da je presenetil pri svojih letih, se je sklonil in poljubil gospe Ani roko, pridržal jo nato v svoji in dejal toplo:

»Gospa! Ali mi morete verjeti, da me slutnje niso nikoli prevarile? Kar zadeva mladega gospoda Ivana, imam slutnje, ki jih skoraj povedati ne morem. A to Vam zaupam, gospa,

da vem in bo res in bo nobilis Joannes poveščal vse svoje dede nazaj in rodovino naprej. Gospa, Bog, ki ve za Vašo boleost, mi je priča! Gospa, saj je tudi On imel mater, ki je trpel!

Hvaležno je dvignila graščakinja obraz, se nasmehnila in rekla tiho:

»Hvala!«

Potem je segla možu v roko in rekla slovesno:

»Gospod soprog. Vaša volja, moja volja!«

Stari vojak se je vzradostil, jo objel robato in poljubil na čelo. Tiho, kakor je prišla, je gospa Ana odšla...

»Kaj pa sel, da mi ponese pismo?« je vprašal nato Kobencelj.

»Videl sem včeraj magistra Antona. Zapam mu.«

»Po vsej pravici,« je pritrdil vikar in se hotel znova razvneti v pohvalo. Graščak ga ni poslušal. Stopil je k nizki omari, prinesel vikarju pismo in možnjček novcev.

»Kako potuje?« je vprašal kratko o magistru.

»Peš,« je odgovoril hitro vikar, »saj ima noge, da jih daljših ni blizu.«

»Dobro!« je menil Kobencelj. »A naj ne mudi na potu.« Obrnil se je proti vratom, postal zopet domač in odslovil vikarja.

»Gobec moj, gobezdavi,« se je tedaj vznemoljil sam nase vikar. »Ali mi je bilo kaj treba omenjati Tonetove kajfeške noge? Konja ali vsaj mezga bi mu bil dal na pot, tako pa bo fant spet peš brusil svoje podplate.«

Ko pa je zdaj pogledal novec, ki ga je bil prejel za magistra, je bil zadovoljen in je zamrmral:

»Saj je dedec sicer skop. Kako da je bil to pot radodaren? Presneto mu je moral nekaj povsč povedati ta Tone.«

Doma je naročil Mici, naj magistru napeče brašna na pot. V klet pa je šel sam in napolnil mogočno posodo vina. Mrmral je:

»Nosil bo sicer težko, bo pa pil. Do Gor-njega grada bo imel dovolj.«

* * *

Magister se je prespal šele proti večeru. Ko je zagledal zapčateni pismi na mizi pred vikarjem, je nekam nagonsko vedel, da bi šel takoj na pot. Vikar ga je pridržal, da pod noč ne bo hodil.

»To je prav, da nisi oščajav, a tako strašno ne boš dirjal,« je dejal, »saj ne oznanjaš Turkov. Zdaj se večeri in jutri je tudi še en dan. Še eno pot mi boš stregel pri maši. Potem — Tone, ko se vrneš, kakor sva se domenila, saj me boš vzal, da bom jaz pri novi maši na tvoji desni za diakona stregel.«

»Kako mislite?« je vprašal magister zamišljeno.

»Glej ga,« se je vznemoljil vikar, »ali si vse prespal? Ne veš nič več, čemu in kako si sinoči v cerkvi Bogu na straži stal, viteževal kot oni Ignacij, ki ga bolje veš kakor jaz?«

Trenutno se je obudilo magistru v spomin, vse kar je bil doživel v pretekli noči: njegova straža v cerkvi, tegoba, ki ga je dušila, pot v mesečini proti Mahničem, hiša Skaličeve, obličje hripavo pojočega predikanta, njegova kretnja za hrbet, potem ženska, ki je bila tam, pot nazaj, pogled na štanjelsko zidišče v mrzlem luninem svitu, groza videnja, potoglavo cerkovništvo, sveto ugodje, ko je stregel pri maši...

Vneto je občutil ta trenutek kakor zjutraj, pogledal hvaležno in spoštljivo vikarju v obraz in dejal:

»Saj vem, gospod vikar. Če bo Bogu všeč, da jo bom bral prvo sveto, naj bo po Vaši želji. A kdo mi bo za levita?«

»Saj smo trije. Volil boš med onima dvema,« je odvrnil vikar in dostavil: »Svetujem ti sicer, da preberi Kobjeglavskega. Ne grajam Tomajca, a ti povem po človeško. Prvi hoče biti vselej in če ne more biti, je grd godrnjavs. Vigilat — čuje, a po svoje. Včasih ga z Matejem ne moreva pohvaliti.«

»Vojaški je!«

»Vidiš. Saj veš. A ne šteje mu v zlo. Kristofa Ravberja, Ljubljanskega, si je vzal za zgled. Objestnej! Kakor da je plemiški kot Kristof in kakor da so Benečani v deželi. Jezilo ga bo, če bo zvržen kot levit. Naj mu bo za pokoro.«

Čez trenutek pa je dodal:

»Za eno ga sicer ne grajam. Naj poja krišovverske lovače! Podi jih, tudi ujame, pa mu jih seveda gospodi kmalu zopet izpuste. In to ga boli, pa je vsak dan bridkejši.«

Magistru je stopil pred duha obraz Jurija Stradijota. Ko je pomislil, da je zavel rajno Skaličevo, je tudi v njem zagorelo v srdu, ki ga sicer ni poznal. Premagal se je pa po svoji pohlevni navadi in dejal nehote na glas:

»Bog mu bo sodil.«

»Juriju, misliš,« je dejal vikar. »To je, da mu bo. A Tomajskemu le nikar nikoli ne povej, da si bil ti, ki si onemu celo za sla služil.«

Tisti večer sta sedela vikar Jože in magister še dolgo po večerji za mizo. Vikar je gostil za odhodnico svojega nekdanjega varovanca in se raznežil končno do solz.

»Tone! Jutri pojdeš! Ali te bom še kaj videl?«

»Boste, gospod vikar!«

Vikar Jože je slutnje imel in je tisti dan prej grajsko gospo Ano, rojeno Logarjevo, obodril. Sebe ni znal...

* * *

Jutro je bilo vse lepo in vedro kakor tista

dva dni prej. Le burja je sopla močnejše in zavijala bolno čez polje, suvala trpko, se gnala v zadnji, najjačji val, preden se zlomi in upokoji v nepoznani dalji. Magister Anton je spešil od Štanjela vzdolž pod hribi. Hotel je obiskati še rojstni kraj, videti vsaj mimogrede svet do Kazelj, do tam, kjer ponikne Raša, in se šele potem vzpeti čez gore na Vipavsko in na Postojno. Na zunaj je bil prav tisti, kakor je prišel pred dvema dnevoma. V njem pa se je bilo prečudno spremenilo. Prevara po petnajstih letih tihega hrepenenja ga je bila preobličila. Ni bil potr. A tako svobodno, kot dotlej, mu tudi ni bilo. Pa je mislil vase in do umel čudno po svoje: »Saj sem se postaral za deset let. Tako starega dijakona še ni posvečeval škof.« Šel je s svojim korakom. Zemlja, ki se je odpirala pred njim, mu je od stopnje do stopnje obujala mehkih čuvstev. Šel je v kraje svoje prve najzornejše mladosti. Do neke meje, do osmega leta. Dalj ni mogel. Onstran je vstajala bridkost, ki je ni hotel več buditi; Polona.

»Apage! Beži!« je vzkliknil nejevoljno, trmasto. A misel ni minila in jo je dušil s krčevito vihpravim korakom. Tako je došel do prve hiše v Mahničih in hotel mimo. Tedaj mu je noga po sili zastala. Pred hišo na kameniti klopi je sedelo troje mož. Dva ob strani sta bila hlapca tomajskega vikarja, v srednjem, ki je imel razpraskano in udarjeno lice, je spoznal magister predikanta Jurija. Stradijot je bil z vrvjo povezan in je mižal. Morda je dremal. Eden hlapcev je očitvidno prepoznal magistra in dejal, pač le, da bi se pobahal, češ, glej me, pa sem ga le ujel:

»Ali si kaj videl gospoda Luko?«

»Nisem,« je odgovoril magister. Tedaj je predikat pogledal. Oko se mu je vnelo v brezkončnem sovraštvu in zaničevanju. Skušal se je pognati pokoncu, potem pa je pljunil pred magistra:

»Judež! Koliko si dobil na roko?«

»Jaz nič, prijatelj,« je odvrnil magister. »Dejal sem že, da nisem biriški, pljuvaj predse, lovač!«

»In če sem,« je besnel oni. »Kdo me bo sodil?«

»Jaz ne!« je dejal magister.

»Hinavec!« je zahripelo dejal Stradijot in pljunil znova. Magister pa ni mogel dalj obstati. Obrnil se je molče na pot. Tedaj pa je čul, da je zaklical Stradijot:

»Zdaj ti lahko povem, kako je. Pavle Skalič je moj sin in bo moj!« »A jaz zahvalim Boga, da je moj, moj mali brat,« je mislil pri sebi magister o gojencu Ignacijeve šole in šel, kakor da onega ni čul... Šel je bil mimo rojstnega kraja, pa ni vedel, kako ne kaj.

(Dalje.)

Ernest Požar:

Sredi Vipavske doline...

Na gričku sredi Vipavske doline stoji eno najmanjših mest na svetu. Petdeset hiš se gnete med dvema cerkvama, in ne bom izgubil pravde, če trdim, da v njih ne biva več ko 200 ljudi. Burja in stoletja so prepletkala s sivino zidove hiš in stolpov. Temu staroslavnemu mestu je ime Sveti Križ.

Če si kdaj videl velike betlehemske jaselce, si morda opazil v ozadju na hribu kup starinskih hiš, stolpov in mestna vrata. Nekam tako podoba kaže danes Sv. Križ. Na enem koncu štrli starinski, razpadel grad z vogelnimi stolpi in obzidjem, na katero se naslanjajo hiše; v sredini so mestna vrata, skozi katera pelje edina vozna cesta; na drugem koncu kipi župna cerkev. To je severno pročelje mesta.

Južna stran pa kaže veliko bolj prijazno lice. Na desnici vidiš zopet sivo grajsko obzidje, pod katerem se spušča navzdolž v stopnišjih bajno lepi samostanski vrt, ki ga obkrožajo starodavne ciprese; v sredini opaziš kapucinski samostan z vitkim cerkvenim stolpom, na drugi strani zagledaš skupino streh, ki se dvigajo višje in višje, na vrhu pa stoji kot pastir nad čredo župna cerkev s starim pokopališčem.

Čeravno je danes Sv. Križ le gnezdece, saj sta okoli dve tretjini nekdanj ponosnih meščanskih hiš prazni, je pa v preteklih dobah videl boljše čase.

Sv. Križ, ki se dviga nad starodavno rimsko cesto, je bržda že prazgodovinsko selišče, vendar se njegovo ime pojavi šele koncem srednjega veka. Ponovni turški navali v petnajstem stoletju so domačine prisilili, da so si gradili tabore za brambo. Križani so imeli dva taka tabora, enega na Plaškem hribu, drugega v Križu. Ker je bil pa Sv. Križ že precejšnja vas, na Plaškem hribu pa samo zasilne utrdbe brez hiš, je zadnji goriški grof Lenart ukazal Sv. Križ po vojnih pravilih utrditi. To se je zgodilo leta 1482. Sv. Križ je utrdil na povelje goriškega grofa gospod Anton della Torre. Ta je bil tudi prvi poveljnik sveto-kriške trdnjave.

Pozneje je cesar zastavil Sv. Križ sinu Antona della Torre grofu Vidu. Ta prvi kriški gospod je leta 1507. od cesarja Maksimiljana pridobil Sv. Križu tržne pravice. Sv. Križ je te prve čase spadal pod Vipavsko glavarstvo, zato je tudi prvotna cesta peljala za gradom proti Ajdovščini, kar je še danes poznati.

Leta 1508. so mesto zavzeli Benečani, pa že naslednje leto ga jim je vnovič iztrgal iz rok

Veno Pilon: Pogled na Sv. Križ z juga.

avstrijski vojskovodja Marko iz Stične. Be-
nečani so vpeljali v kriško gospodstvo, ki je
segalo od Gojač do Hublja, civilno in krimi-
nalno sodstvo, ki je potem tudi pod avstrijsko
vlado ostalo v veljavi.

Sv. Križ je hitro rasel in postal središče
srednje Vipavske doline, kajti že leta 1532.
dne 16. januarja ga je cesar Ferdinand I. po-
vzdignil v mesto z vsemi meščanskimi pra-
vicami. Pozneje so avstrijski cesarji te pra-
vice še večkrat potrdili.

Grofje della Torre so leta 1605. mesto pro-
dali grofom Attemsom. Ti so se v mestu stalno
naselili, popravili grad, nasipe in obzidje ter
zgradili novo cesto.

Leta 1643. je grof Friderik Attems usta-
novil v Sv. Križu obširen samostan za kapu-
cine s cerkvijo in grobiščem za graščake.

Grofje Attems so tudi skrbeli za izbolj-
šanje zemljišč in za obrt. Posebnega pomena
je še danes umetni potok, ki teče skozi Cesto.
Prvotno sta tekla po svetokriških poljih le
dva potoka, Pristava, ki teče skozi gmajno, in
Vonivec, ki loči Sv. Križ od dobravskega
Brda. Par kilometrov nad vasjo Cesto pa za-
vije v Pristavo potok Jelšček. Iz obeh potokov
Vonivca in Jelščka sta umetno izpeljana dva
vodotoka, ki se pod Tokajem združita ter po
enotno izkopani strugi tvorita nov potok,
tudi Jelšček imenovan. Ta novi potok zelo
koristi za namakanje polja, še bolj pa s tem,
da goni pet manjših mlinov in dve stopi.

Sedanja župna cerkev v Sv. Križu je dobila

zdanjo obliko tudi okrog leta 1660., torej pod
grofi Attems.

Sv. Križ je trpel na pomanjkanju vode.
Grofje Attems so dali izkopati dva globoka
vodnjaka, enega v gradu, drugega pred cer-
kvijo. Svoj vodnjak pa sta imela tudi samostan
in hiša bogatih Cotičev.

Življenje meščanov je pod grofi Attems
mirno potekalo, le francoske vojske so ga
malo razburkale. V Križu in bližnji okolici so
se naselile še druge bogate in plemenite osebe,
ki so kot grajski uradniki obogateli.

Protestantsko gibanje Križanov ni preveč
razburjalo. Pravi kriški meščani, tako Pla-
carji, kakor Gasarji so živeli izključno od
gradu, samostana in cerkve. Iz dobe tlačan-
stva, ki pod grofi Attems ni bilo tako težko
kot drugod, pripovedujejo stari sledeče zna-
čilne dogodbe:

Če je grajskim ob suši zmanjkalo vode, je
prišel Križan, ki je služil grofu, na severna
vrata pred Vedivnico, zatrobil na rog in za-
klical po kriško: »Numera šest jen dvajsti,
prnjesi uaaadel« In že je grajski kmet na Ce-
sti napregel vole in porival voz z vodo proti
Križu.

Ko so vozili v grad desetino, so bili zopet
Križani žitničarji ali kletarji ali pa grajski
hlapci, ki so merili, tehtali in preivali. Kme-
tom se pod Attems nikoli ni prehudo godilo.
Ne vem, kdo ima zato več zaslug, ali Križani ali
Attems. Le pri vinski desetini se je večkrat

Veno Pilon: Mestna vrata v Sv. Križu.

dogodil slučaj, da ni šlo vse prav gladko. Že davno umrli Šmon s Ceste je na stare dni večkrat pravil, kako je vozil vinsko desetino v grad. Zgodba je pa ta: »O bendimi sem pripeljal s kravami štrtin vina za desetino pred grad. Pa je prišel iz kleti rajni Kriš, komaj so ga noge držale. »Dej pokušet!« je bleknil, nastavil bučo dobrega vina na usta, pa takoj izpljunil in zarjul: »Kej miš, de so gespudi na glavo pali. Vinu prpjeli; te nuotar je pouuade!« Obrnil sem voz in peljal domov. Kar pred hišo sem ustavil voz in vino in do polnoči smo ga pili iz soda, kdor je bolj mogel. Zjutraj sem dolil vode, napregel krave in hajdi nazaj v grad. Pa pride rajni Kuš iz kleti, pokusi vino in pravi: »O bejn, táku se prpijele gespudam, de beš vejdu za 'n druh buot.« Pa smo zavalili štrtin v klet in desetina je bila odrajtana.«

Pa pustimo te marnje in povejmo raje, da so Križani v tej dobi dali svetu dva moža, katerih ne smemo pozabiti.

Prvi je slavni pridigar o. Ivan Svetokriški. Bil je eden glavnih pridigarjev v Gorici, Križu in Ljubljani. Izdal je od leta 1696. do leta 1707. pet debelih knjig svojih govorov v slovenskem jeziku. Umrli je leta 1714. v Gorici po petdesetih letih samostanskega življenja. Če mu prištejemo vsaj še dvajset let, katere je preživel kot študent pred vstopom v samostan, potem velja, da se je rodil v Sv. Križu okrog leta 1644. Ta kriški mož je važna postavba v zgodovini stare slovenske književnosti.

Drugi je bil pa dvorni zgodovinar cesarja Ferdinanda I. Franc Dominik Kalin. Mož je bil zgodovinar in spreten risar na cesarskem dvoru. Pri cesarju je moral biti v posebnih časteh, ker ga je povzdignil v grofovski stan. Da je bil iz Sv. Križa doma, pričajo podpisi na njegovih delih. Stanko Stanič, tudi Križan, je svoj čas dokazal, da se je rodil v hiši nekdanjega cerkovnika Antona Batiča, kajti iz tiste hiše so se Kalini preselili na Kapitanovše v Plačah, kjer še danes bivajo.

Leto 1842. pomeni za mestece začetek propada. Tega leta je država ukinila okrajno sodnijo v Sv. Križu. Že leto 1848. pa je prineslo osvoboditev kmetskega stanu. To leto je bilo smrtna obsodba za Sv. Križ. Grofje so se izselili in kar jim je še zemlje ostalo, prodali. Grad je propadal, meščani pa, ki so od grada živeli, so obubožali in se začeli seliti v Trst. Hiša se je praznila za hišo. Ostal je le, kdor je imel zemljo in se je krepko oprijel. Le še samostan, župnija in županstvo so ohranjali Sv. Križu odblesek stare veljave.

Tudi vnovič oživljena meščanska straža je bila le medel odsev nekdanjih časov. Novo, delavno, samostojno življenje kmečkega ljudstva je zacvetelo po Vipavskem.

V Sv. Križu je zakopan košček naše burne zgodovine in ko bo to mesto proslavljalo štiristoletnico mestnih pravic, ki se bo praznovala leta 1932., nam bo zopet oživela misel, da stoji sredi Vipavske doline staroslavni kraj, ki je stoletja bil srce te pokrajine.

Denarja ko listja.

Vesela povest iz ameriškega življenja.

Spisal Peter B. Kyne. — Prevedel France Magajna.

III.

NELKA je bila blagajničarka v trgovski banki v Pilarcitosu. Kot računsko strokovnjakinja je enkrat na mesec uredila tudi knjige Alice Goodfellowe, ki je bila v svojem poslu površna in je mnogokrat vpisala številke v napačne razpredele. Razven tega je opravljala tudi notarske posle, tako da je imela dohodke boljše od vseh njenih vrstnic.

Kakor Elmer Svital je tudi Nelka bila sirota. Stara je bila dva in dvajset let in v Pilarcitosu so jo prištevali že med stare device. Orumenel list je bila, a mestni labodje so jo še vedno častili, ne glede na to, da je že številnim med odličnimi snubači hladnokrvno poklonila košarico.

Elmer Svital je bil edini, ki je bil pri njej zapisan v beli knjigi. Že dve leti sta pretekli, odkar je prvič sedel z njo v utici Tullijeve hiše, kjer je Nelka domovala in kjer sta se stara gospod in gospa Tulli preživljala z jato kokoši, s stanarino, ki sta jo prejemale od Nelke, in z obrestmi, ki jih jima je prinašalo posojilo, vknjiženo na neko posestvo. Znano je tudi bilo, da izza časa, ko Elmer vozi lastni avtomobil, ni v njem, razen Nelke, sedela še nobena ženska.

Ko se je Elmer hotel vrniti v igralnico, je čutil, da ga je nekdo potegnil za rokav. Bil je poštni sel z brzovjavko Absoloma Pika. Elmer je podpisal prejemnico, prečital brzovjavko in jo vtaknil v žep ter se vrnil k delu. Sam Haskins ga je zvedavo gledal in čakal; pet minut dolgo je trpel, potem pa ni mogel več.

»Upam, da nisi prejel kakih slabih vesti, Elmer.«

Elmer je odkimal in nadaljeval z delom. Medtem ko je očedil mizo in skladanico raznih tobačnih škatelj, se je na drugi strani ulice zbralo petnajst ali dvajset ljudi, ki so strmeli v igralnico, kakor da pričakujejo vsak trenutek, da izbruhne požar. Sam Haskins je izgubil potrpežljivost.

»Elmer, ljudje govorijo, da si podedoval veliko bogastvo.«

»To je resnica,« je brez navdušenja odvrnil Elmer.

Samuel ga je krepko udaril med pleča. »No, pa zakaj ne zineš kake besede o tem?«

»Kaj naj zinem? Saj ve o tem že vse mesto. Kdo more neki pričakovati, da bi stara gospa Brajeva mogla ob taki novici molčati in živeti?«

»Če bi poskušala, bi jo gotovo razneslo.« Haskins je globoko vzdihnil. »To pomenja, kaj ne,« je žalostno dodal, »da si bom moral poiskati novega pomočnika?«

Ko je Haskins omenil kočljivo zadevo, je dal Elmerju priložnost, ki jo je slednji hitro izkoristil. »Tako je, Samuel,« je dejal. »Imeti milijonarja za pomočnika in mu plačevati štiri rideset dolarjev na teden, je razkošje, ki bi si ga midva ne mogla privoščiti. Sicer bi te pa itak kmalu zapustil; sklenil sem bil, da ti to nocoj povem. Ne gre radi brzovjavke, ki je zame istotako presenečenje kot je bila za gospo Brajevo. Nameraval sem zapustiti službo pri tebi in se sam polotiti posla.«

»Kakega posla?« je vprašal Sam ves v skrbeh.

»Takega kot je tvoj.«

»Kako? Pet let si služil pri meni in se izučil, zdaj mi pa hočeš tako škodovati?«

Elmerja so te besede jezile. »Samo mrtveci ostanejo in se ukoreninijo na tistem mestu, kamor so jih postavili. V ostalem pa veš dobro, da se nisem od tebe naučil ničesar. Nasprotno, jaz sem te hotel poučiti, kako se mora voditi tako podjetje, pa mi ni uspelo. Do danes tudi nisem vedel, da imaš v Pilarcitosu izključno pravico do svoje obrti. Daj, daj, Samuel, ne bodi malenkosten! Ločiva se kot prijatelja!«

Toda Sam Haskins se ni dal potolažiti. »Reci, kar hočeš, a to je grdo, veš, Elmer. Nikoli nisem pričakoval kaj takega od tebe.«

»Žal mi je, da čutiš tako. Tvoji ugovori me pa niti najmanj ne ganejo, iz službe pa izstopim takoj. Niti za minuto ne delam več za človeka, ki smatra svojega vestnega delavca za podleža, ker se hoče osamosvojiti.« Zagnal je kunjjo pod mizo, vzela iz blagajnice plačo do tega dneva, napisal pobotnico ter se napotil proti durim.

»Brez odpovedi me vendar ne boš zapustil?« je za njim klical vznemirjeni Haskins.

»Imel sem namen, ostati še par tednov pri tebi, po tvojih besedah pa grem takoj. Odslej, Sam, se trudi in delaj, kakor najbolje veš in znaš.«

Ko je zavil po Glavni ulici, so prihiteli k njemu vsi oni, ki so se zbrali prej nasproti igralnice. Stiskali so mu roko, ga bili po plečih in mu častitali.

Z veliko težavo se je osvobodil in naglo odkorakal proti uradom Trgovske banke. Pri Nelkinem okencu je postal toliko, da ji je dal Pikovo brzovjavko, nakar je takoj odšel posetit Anzela Modija.

Bankir je ob pogledu na prišleca nemudoma vstal in mu stisnil roko. »Torej ste mi prinesli listine o svojem zemljišču na Modri ulici?« je vprašal s pretveznim zanimanjem.

Elmer se je spustil na stol. »Odločil sem se, gospod Modi, da začasno opustim misel na lastno podjetje. Ko sem Samu Haskinsu omenil svojo nakano, se je prestrašil in ujezil; hudo me je nahrulil. Izza najinega pogovora sem prejel brzojavko od nekega odvetnika v Muscatinu, s katero me obvešča, da mi je umrli stric Hiram Butterworth zapustil vse svoje premoženje, vredno približno milijon dolarjev. Le še dve drugi osebi sta v manjši meri deležni te zapuščine.«

Od vseh, ki so mu častitali in stiskali roko v tem dnevu, je bil Anzel Modi sedaj najbolj navdušen in najbolj iskren. »Solnce jasno!« je vzkljnil, kakor da je silno presečen. »Elmer, to je najradostnejša novica, kar sem jih v svojem življenju še slišal. Ali veste, da ste zdaj najbogatejši človek v Pilarcitosu in da je v vsem okraju samo eden, ki vas še nadkriljuje? Častitam vam iz vsega srca!«

»Hvala vam, gospod Modi. Priznati moram, da se ne počutim baš potrtega. Človek, ki je nosil vse svoje življenje težke križe, spozna svoje trpljenje šele tedaj, ko jih odloži. Ko sem prejel brzojavko, me je najprej obšla misel, da sem skozi preteklih pet let brez prestanka garal in da sem bil vsak dan šestnajst ur na delu. Pa še zdravje sem si v vsem tem času krpal. Krčevito sem se trudil, da dosežem svoj smoter, pa nenadoma izvem, da sem svoboden in da se mi ne bo treba truditi nič več. Tako sem sklenil, da ostanem svoboden in da prepustim Samu Haskinsu, naj ima on edini igralnico v mestu.«

Stari Anzel se je domislil Haskinsovega žaljivega napisu. »Nikar mu ne povejte tega, Elmer,« je prosil. »Naj se capin nekaj časa poti od strahu.«

V tistem trenutku je vstopila Nelka, ki mu je prinesla vrniti brzojavko. »Srečna sem radi tebe, Elmer,« je dejala toplo. »Presenečena pa nisem. Saj sem ti že sinoči povedala, da bo tvoja ladja zavila v pristan, preden poteče teden.«

»Hvala ti, Nelka. Prišel sem, da tebi prvi povem, pa si izvedela prej nego jaz. Stara gospa Brajeva je novico kajpada nemudoma razbohnala po mestu.«

»Da, meni je telefonirala najprej.«

Anzel Modi se je očitajoče obrnil proti deklici. »Zakaj pa niste mene obvestili o tem, gospodična?« je vprašal.

»Saj bi vas bila zjutraj obvestila, gospod Modi, če mi ne bi bila Alica povedala, da vam je ona že zarana telefonirala na dom.«

Stari Anzel bi jo bil najraje zabodel z nožem. Da zakrije zadrego, je brž pobral brzojavko in se poglobil vanjo.

»Če le ni kak zlikovec, ki vas hoče potegniti za nos,« je dejal končno. »Če želite, brzo-

javimo kaki banki v Muscatine, da zadevo preišče in poroča.«

»Če ste tako prijazni...«

»Gotovo. Gospodična, vi boste uredili to stvar, kaj ne? Poslušajte me, Elmer! Kadar koli želite od naše banke kake usluge, se brez pomisleka obrnite nanjo. Banke so zato na svetu, da ljudem služijo. Želim vam najboljšo srečo in Bog naj vas blagoslovi!«

Prijateljsko je stisnil Elmerju roko in se obrnil k telefonu, ki je tedaj zabrnal. Elmer je sledil Nelki na vežo.

»Ne daj se prevarati od Modijevega nadnega prijateljstva, Elmer,« ga je deklica posvarila. »Rad bi, da vložiš čim več svojega imetja v njegovo banko. Če bi zjutraj ne bil izvedel, da si postal dedič, te ne bi bil čakal na ulici in ti ponujal posojila.«

»Meniš li?« je vprašal Elmer dvomeče.

»Menim, ker vem. Možakar je gladen kakor volk. Čuvaj se ga! Trudil se bo, da si pridobi tvoje zaupanje, in potem ti bo pod krinko nesebičnega svetovavca poskušal vriniti kake dvomljive vrednostne papirje, ki bi se jih rad znebil. Opazil boš tudi, da je zelo mnogo ljudi, ki čutijo v sebi sveto dolžnost skrbeti, da ti tvoj milijon ne gre po zlu. Doslej si imel mnogo prijateljev, ki so te ljubili radi tebe samega. Odslej jih boš imel dvakrat toliko, ki te bodo ljubili radi tvojega bogastva. Bodi previden, kadar boš imel z njimi posla. To je moj prvi, zadnji in edini svet, ki sem ti ga name-ravala dati. Dam ti ga, preden imaš dediščino v rokah.«

Elmer je tedaj hotel izreči nekaj, kar mu je že dve leti težilo srce, pa se je pravočasno domislil, da bančna veža ni za to pripraven kraj. Poleg tega se je pa v tistem trenutku približal blagajnik, gospod Crittendon, ki mu je čestital in stisnil roko.

»Spoznali boste, da je tudi bogastvo neprijetno breme,« je dejal modro. »Svetujem vam, da svojo gotovino vložite v državne obveznice. Obresti so sicer majhne, zato pa je vaš denar popolnoma varen.«

V ljubkih Nelkinih očeh se je tedaj zasvetil hudomušen smehljaj. Elmer se je poslovil in odšel na ulico. Kmalu je naletel na Edvarda Watta, mestnega župana, ki ga je nemudoma ustavil.

»Hranite svoje bogastvo, Elmer, hranite ga!« mu je dejal z glasom, v katerem je bilo toliko odkritosrčnosti kot v ciganskih prisegah. »Če me pa ob priliki obiščete, vam bom povedal, kje se nahaja najlepši marelični sadovnjak v deželi in za koliko bi ga lastnik prodal.«

Elmer se je vljudno zahvalil in nadaljeval svojo pot. Ni hodil dolgo, ko ga pozove k svojemu avtomobilu gospod policijski načelnik.

Skozi okno avtomobila mu pomoli posetnico, na katero je bil napisal sledeče besede:

»Vsem, ki se jih tiče: imejitelj tega listka Elmer Svital je moj osebni prijatelj. Vsako uslugo napram njemu bom s hvaležnostjo vpošteval.«

»Brez dvoma si boste preskrbeli nov avtomobil,« je dejal gospod policijski načelnik. »Ta listek vam bo pomagal, če se kdaj zapletete z redarji v kake sitnosti.«

Elmer je listek z veseljem shranil, da se ga ob potrebi posluži. Tam, kjer se je Glavna ulica križala z Malo, je zastopnik velike avtomobilske tvrdke privozil v dragocenem vzorcu k občestnemu hodniku in povabil Elmerja, naj prisede, da se malo popeljeta na deželo.

»Ne utegnem,« je odklonil novi milijonar. »Sicer pa ne nameravam kupiti te vrste avtomobil.« In je zbežal domov.

Preoblekel se je v oguljeno obleko, sedel v avtomobil in se odpeljal na deželo k rečici lovit postrvi. Stiskanja rok in besednih otrobov se je bil do kraja nasitil.

Ko se je povrnil v mesto, se je že nočilo. Preoblekel se je in se odpeljal k Tullijevim. Nelko je našel samo, sedečo v vrtni utici.

»Ali si že povečerjal, Elmer?« je vprašala.

»Ne še, Nelka. Pojdi tudi ti, greva k Angellottiju. Danes sem lovil ribe. Nisem imel posebne sreče, vendar sem jih naložil dovolj za oba. Angellotti jih nama bo ocvrl.«

Deklica je splezala v avto in prišla za krmilno kolo. »Dovoli, da krmarim jaz,« je dejala. »Nekaj mi pravi, da si danes imel neprijeten dan.«

»To je res. Okušal sem milijonarske slasti. Vsi moji sovražniki so velikodušno pozabili na svoj srd in se hočejo preleviti v prijatelje. Zdi se mi, da se že urejuje Elmer Svitalova dobrodelna in obrambna zveza. Vsak bedak, ki sem ga danes srečal, meni, da bom pokupil vse, kar je v deželi na prodaj.«

»Kaj nameravaš storiti?«

»Najprej pojdem v Muscatine, da se pogovorim z očetnikom Pikom in izvem, kaj vse obsega moja dediščina, potem se pa odločim, kaj mi je storiti. Za časa moje odsotnosti boš pa ti rabila moj avto.«

»Hvala, Elmer. Želiš morda, da krmim tudi tvojega psa in kanarčke?«

Obrnil se je proti njej in jo prijel za roko, kjer je oklepala kolo. »Ljubezniva si, Nelka,« je mrmral.

Nelka ga je pogledala in žar ljubezni se ji je zasvetil v očeh; tedaj se je pa nenadoma spomnila, da je milijonar in da mora radi tega skrivati svoja čuvstva, česar ne bi storila, če bi bil Elmer ubog kakor svetopisemski Job. Ob tej zavesti mu je odtegnila roko in ga vprašala, koliko postrvi je naložil.

»Deset lepih, Nelka. Lahko bi jih bil več, pa sem bil preveč raztresen. Človeka močno pretrese, če nepričakovano postane milijonar.«

»Potrpi, kmalu se boš temu privadil. V Pilarcitosu pa gotovo ne ostaneš.«

»Kaj ne, Nelka, da me ne boš obsojala, če zapustim to malo podeželsko mestece, ki šteje komaj tri tisoč prebivavcev? Sit sem ga do grla in že davno bi ga bil rad pustil za seboj.«

»Odkar si bil v vojni, te obhajajo potepinske želje,« je tožila Nelka. »Vendar upam, da se boš od časa do časa vrnil v Pilarcitos in obiskal svoje nekdanje prijatelje.«

»Prav gotovo, Nelka. Je-li Modi že prejel odgovor od muscatinske banke?«

»Do časa, ko sem odšla, ga ni bilo še.«

»Dokler ne dospe ta brzjavka, ne bom koval nikakih načrtov. Kaj, ko bi bila v Pikovi brzjavki kaka pomota? Ali pa, če bi se v oporoki nahajala kaka posebna določba, ki je ne bi mogel izpolniti? Kdo ve, kaj pokojni stric vse zahteva od mene, in kdo ve, kam pojde zapuščina, če se vsem morebitnim zahtevam ne pokorim?«

»V takem slučaju boš pač ustanovil svoje nameravane podjetje v Pilarcitosu in boš tudi zadovoljen. Tvoja previdnost napravlja previdno še mene, dasi se človek, ki dela pri Anzelu Modiju, previdnosti vedno uči. Takoj jutri zjutraj pojdi k njemu in zahtevaj deset tisoč dolarjev posojila. Ako je banka iz Muscatina potrdila resničnost Pikove brzjavke, ti bo tako svoto posodil z največjim veseljem. Ne smeš pa vzeti posojila na memento, s katero te lahko pozneje preganja in morda tudi uniči, če bi se dediščina izkazala za jalovo.«

Elmer je nekaj časa molčal in v mislih ocenjeval Nelkin predlog. Mahoma se je zasmejal. »Da, ravno tako bom naredil,« je dejal. »Kako lepo je, če ima človek kredita za deset tisoč dolarjev!«

»Za dvajset tisoč prosi,« mu je svetovala deklica. »Videli bomo, če jih boš dobil.«

»Ne bo slabo, imeti tako svoto, če se v oporoki kaj pokrha,« je kimal Elmer. »Jutri potrkam pri Anzelu.«

Giuseppe Angellotti je bil Italijan, ki je vodil imenitno gostilnico ob nekem cestnem križišču, oddaljenem deset milj od Pilarcitosa. Tukaj sta Elmer in Nelka večerjala. V gostilni se je tedaj nahajalo več mladih ljudi iz Pilarcitosa in ko je pretkani gostilničar izvedel veliko novico, da ima med svojimi gosti pristnega milijonarja, je takoj izvel od nekdaj kod steklenico popolnoma nezakonite pijače iz leta 1898. Sam je postregel z njo Elmerju in Nelki in sam jo je tudi pomagal izpiti. Po večerji se je razvil ples ob zvokih radio godbe, prihajajoče iz velikega zvočnika v kotu

dvorane. Vsa srečna in zadovoljna sta se končno odpeljala domov.

Tisto noč, ob slovesu, je Elmer Svital pozlubil Nelko v prvič, odkar jo je poznal — in poznal jo je že od svojega dvanajstega leta. Elmer bi se bil rad še dolgo pomudil pri prijateljem opravku, a Nelka ga je rahlo odrinila od sebe. Ko ji je ves vzhičen hotel razložiti neko veliko skrivnost in ji opisati vse dobrote in prelesti, ki jih namerava pričarati v njeno življenje, ga je deklica opomnila, da do jutri ne sme kovati nikakih načrtov.

Elmer se je smejal. »Še en poljub, Nelka,« je prosil. »Vsak človek mora nekaj tvegati, ker drugače bi bil mrtev. Tudi jaz bom tvegati zdaj in ti povedal, da te ljubim. Nelka moja draga! Ves nor sem nate in sem bil tak že leta. Jaz — jaz — —«

»Že davno sem sumila nekaj takega, Elmer.« Obrnila je smehljajoči se obraz proti njegovemu. »Ne vem, zakaj si ravno pred mano to tako skrival, ko je pa bilo znano vsemu mestu! Ti moj stari dravec! Tako sem srečna, da bi se razjokala — in se tudi bom, če me ne izpustiš!«

Izpustil jo je — a ne prej, dokler mu ni tudi ona priznala, da ga ljubi bolj kot kogarkoli ali karkoli na vsem božjem svetu.

»In to ni nikaka prazna ljubezen, da veš, ti moj frkec!« je Elmer pojasnjeval pozneje svojemu ščetinastemu psičku Pikcu doma, ko se je pripravljal, da leže k počitku. »Tistega poslednjega poljuba, ki sem ga dobil od nje, veš, Pikec, bi ne dal niti za milijon dolarjev. Ah, kaj pravim! Niti za dva milijona bi ga ne dal!«

* * *

Ko je Elmer že davno zapadel kraljestvu sanj in se tako rešil naporov in razburjenosti znamenitega dneva, je Nelka še vedno bedela v svoji sobici in si zamišljeno česala lase. Nelka je znala misliti. Ni bila samo zelo lepa, bila je tudi izredno razumna. Take ženske postavi včasih Stvarnik na zemljo, menda samo z namenom, da dokaže sebičnemu in domišljavemu možu, da roka, ki poganja zibelko, vlada tudi svet.

Baš sedaj je Nelka razmišljala in se nasmihala veliki skrivnosti. Nihče ne ve tega, tudi Elmer ne, če mu ona sama ne pove, česar mu pa ne bo, da če bi ne bilo nje, Nelke, bi Elmer nikoli ne bil podedoval takega bogastva.

Ko je Prva narodna banka iz Muscatina iskala od Modijeve banke osebnih podatkov o Elmerju Svitalu, je stari Anzel dal pismo njej, češ, da tega mladeniča ona od vseh najbolj pozna in bo radi tega tudi vedela, kako odgovoriti. S kakim veseljem je potem opisala vse dobre lastnosti ljubega!

Stari Anzel ni nikoli sumil, da je neznanec,

ki se za Elmerja zanima, Elmerjev stric, Nelka pa, ki je poznala vso Elmerjevo družinsko zgodbo in ki je vedela, da biva njegov stric v Muscatinu, je brž uganila, da so se stričeve oči obrnile v nečaka. Po Elmerjevih besedah je tudi vedela, kake vrste dedec je, in ko je pisala zanj poročilo o Elmerju, je znala s spretnostjo bistroumne ženske v njem narisati tako podobo, ki je staremu skopuhu najbolj ugajala.

Da se ji je namen posrečil mnogo bolj kot je pričakovala, je spoznala šele zdaj. Tiho in skrivoma se je sedaj veselila posrečenega dela in bila nanj ponosna.

»Da bi ga le ne pokvarilo veliko bogastvo,« je rekla sama sebi. »Koliko lepih lastnosti je v Elmerju in kako zelo moški je! Toda mlad je še. Mlad človek, ki doslej ni poznal drugega nego delo, se ob nenadnem bogastvu lahko izprevrže! O Bog! srce bi mi počilo, če bi se Elmer izpremenil v bedaka. Pa se ne bo! Dobro vem, da se ne bo... Strašno bi bilo, če bi bila jaz kriva njegove propasti.«

Polna dvomov in negotovosti je pokleknila ob postelji in molila k Bogu, da bi vodil Elmerja po nevarni poti in ga čuval skritih prepadov. Naj ga vesoljni Oče varuje brezvestnih sladkačev obeh spolov, ki ga bodo hoteli izkoriščati v sebične namene in ki ga bodo brez dvoma izvabili iz varnega malega mesteca, da se omamljen od sijaja zaprede v nastavljene mreže, ki so mu tako malo znane. Ljubi Bog, okrepčaj Elmerju srce, da bo še močnejše in zlahtnejše!

Trdno je sklenila, da se mora z Elmerjem čim najhitreje poročiti. Ljubila ga je z vsem srcem in njena dolžnost je bila, odvrčati ga od prepadov, ki jih je jasno videla pred njim, a ki jih on ni niti slutil. Kakor vsaka ženska, ki ljubi moža, je tudi ona videla v svojem ljubljencu ljubeznivega, nedolžnega in neizkušnega dečka, ki bo zabredel v nesrečo, kakor hitro ji uide iz rok.

Končno se je brez vsakega umljivega vzroka razjokala in tiho plakala, dokler ji ni sen zatisnil solznih oči.

Izvir Rižane v Istri.

Gregor Hrastnik:

Pomladanska njiva.

PO ilovnatem kolovozu je Peter Magaj zavozil s konjem v Drago, okroglo dolinico sredi skalovitih pašnov. Obstal je pred njivo, jo premeril z očesom in stresnil z deselo, sivo glavo:

»Otrebili smo jo žice in streliva, zdaj pa vanjo v imenu božjem! Oraš kakor v vojski, zmeraj pripravljen, da se pod lemežem kaj sproži. Hej, les, Miško!«

»Le pazite, oče! Po njivah vsak dan poka!« je prosila Marica, vitko dekletce, ki je komaj brstelo v deklisko rast.

Pokimal je, prijel za ročice, napel močni hrbet in Marica je pognala konja, ki je močno in napeto stopal po zemlji, ki je za njim odpirala prvi razor, iz katerega je puhtel surovi vonj svežosti. Oba, oče in hči, sta strmela v tla, če ni v zemlji še kak izstrelek, sumljiva škaticica, mrtva mina ali drugačno smrtno seme, ki ga je vojna zasadila gospodarju v zemljo. Dvakrat sta ustavila, pa je oče previdno izvlekel iz tal žico in preperel čevljev.

»Možje so šli, čevlji so ostali!« se je hotel pošaliti iz svoje bridkosti.

»Škoda, da smo tudi mi tu ostali!« je trpko odvrnila Marica.

Oče se je zamračil: »Saj! Že dve leti mi mati in ti godeta to pesem. Le preč, le preč! Pa je pod žicami, železjem in granatami zemlja, ki je dobra kot nam je bila prej. Kaj pa ti veš, kako nam je rodila! Vedve pa gonita: le ven, le ven! Tam preko je zemlja zastonj, bomo obogateli. Seveda!«

Molče sta zaorala prvo brazdo. Ko sta obrnila, se je Peter zaustavil in zagledal v pokrajino. Visoke in modrikaste so se bleščale gore, med njimi široki Čaven z belim klobukom. Zadaj so temneli gosti gozdovi, še v zimski goloti, zakaj tja gori prihaja pomlad šele z majnikom. Odtam je zdržema padal svež veter, razganjal meglice, ki so se dvigale iz razmočenih ravnin in puhtele iz razoranih njiv. Na desni so molčali goli kraški hripci, pod nje se je stisnila vas s topim, okrušenim zvonikom. Peter je globoko dahnil in se zamišljal v rodino, ki se je razgrinjala pred njim. Kolikrat mu je, ko je ležal v karpatskih skalinah, zasijala pred očmi podoba te pomladanske dežele med morjem in snegovi... grički s cerkvicami, z brajdami opasani, travniki ob Vipavi, žlahtne trte, marelice, črešnje, breskve, drevesca, ki jih je ljubil kot svoje otroke, rastel in cvetel z njimi — pa zdaj vse, kar je tega, poganja iz bornih okleščkov.

»Tu ostanemo pa naj bo kar hoče!« je zamrmral in poprijel za pluzne ročice.

Opoldne je žena prinesla v jerbasu kosilo. Med jedjo je opomnila:

»Peter, tu dve pismi.«

»Bo že kaj nevšečnega,« je slutil mož, ko je trgal ovoj. Počasi je prebiral maloznano mu pisavo, potem je hripavo golsnil:

»Uganil sem.«

Žena in hči sta se spogledali, pa je kar sam razložil:

»Odvetnik piše, da bomo dobili za hišo komaj enajst tisoč. Zadolžili pa smo se za pet in dvajset. Stavbno podjetje se je polomilo, denar so pobrali in ušli, iztožiti jih ni mo goče. Zdaj imamo hišo...«

Molče so sedeli okoli skled, kakor ob smrti. Potem je žena bruhnila:

»Zdaj imamo hišo! Prej bi bili šli preč! Vedno sem ti pravila, zaradi otrok, ne zase, ki sem že vsa izmučena in mi ni za svet... Zdaj pa nas bodo drugi izgnali!« V rumenkastem, drobnem obrazu so ji velike, rjave oči vztrepetavale.

»Gnali nas ne bodo, Franca. Preudarimo, kako in kam. Če bo treba, prodamo in pojdemo, ker tu je ranjeno vse, zemlja in človek...« je dejal Peter in že se mu je srce stesnilo, da se je za toliko vdal. Da okrene pogovor, je brž prebral drugo pismo in lice se mu je jasnilo:

»Tone pride drugi teden domov. Piše, da ga pred časom izpustijo od vojakov.«

»Oj!« je vzkliknila Marica in se zasmejala od veselja, da se vrne brat, visoki, črni fant, ki so dekleta obračala za njim oči, ko je stopal k nedeljski maši, a je le za sestro imel najlepšo besedo.

»Da,« je glasno premišljala mati, »v prave dneve se vrača. Treba se bo odločiti, ne več vleči naprej, Peter, in prav je, da bo priložil roko k delu. Težko breme nas čaka...«

»Težko. Pa da je le na domu, zanj mi je, za otroka, ki se vrača« je poudarjal mož in z rahlim očitkom blisnil v ženo.

»Na dražbo se vrača in tega ne želim svojemu otroku,« je žolčno odbila mati.

Peter je vstal in šel proti plugu. Pogladi je Miška po vratu, pozval z glavo Marico na delo in trdo pribil:

»Se še pomenimo. To peklensko pismo« se je potapljal po žepu, »to ti pomaga, Franca, ko kopriš, da ubežiš z našega grunta. Bog daj, da bi ne bilo tako.«

Franca je za plugom, ki se je že pomikal v njivo, še nekaj zaklicala. Peter pa tisti dan ni znil več ni besede.

Vstal je ob zvezdah. V izbi je odlomil kos pogače, jo počasi grudil in trl misli, ki so ležale na srcu kot kamni. Zakopal je glavo med dlani in račun, pa vsi računi prečute noči so kazali, da mora poiskati kupca za grunt.

»Peter!« je slišal klicati ženo iz sobe.

»Grem v Gorico pogledat, kako je z dolgi,« je kar odgovoril na zadržano vprašanje.

»Povprašaj za kupca, še je čas, Peter. Ko se razve, da je hiša zasuta z dolgovi, nam bodo ceno odjedali. Na ognjišču je mleko, Peter, da ne boš šel tešč.«

»Ah, saj sem vsega sit!« je viknil mož in vstal. »Pa sem upal, da se bomo le rešili,« je žalostno pripomnil, stoječ med podboji spalnice.

»Oče, kolače prinesite!« je prosil petletni Janezek, dvigaje kuštravo glavico izpod odeje.

»Bom, Janezek, pa Peterčku, Minki tudi, če boste pridni, le povej jim!«

»Glej jih tičke uboge!« je pokazala žena na tri male in na otročiča v zibeli, ki je z dvignjenimi ročicami spalo, z zarjo na obrazku.

»Vem,« je bridko rekel mož in se zamajal iz sobe.

II.

Domači varuh Čuvaj je zaslišal žvižg, planil iz utice na pot ter se pognal nasproti fantu, ki je z lesenim kovčegom koračil čez dvorišče. Veliki volčjak je veselo skakal okoli njega, ki so mu oči željno pozdravljale hišo in sadovnjak, potem pa mater, ki si je na pragu z dlanjo zastirala oči, da spozna, kdo prihaja.

»Tone!« je zapiskal dečji glas iz vrta. Kopicica otrok se je pritislila k ograji in med spranjami so oči iskale brata.

»Bog daj, mati!« je veselo sprožil roko.

»Oj, kako si postal krepak!« je mati občudovaje merila široka sinova ramena in prsi, podobne omari. »V obraz pa se nisi nič spremenil.«

»Ne, mati, tudi drugače se nisem,« so se mu zasmehljale oči in je stopil v izbo. Otroci so se usuli okoli njega, on pa je sedel za mizo, pravil materi, ki je cvrla za prihodnico, svoje drobne doživljaje in postavljaj iz kovčega na mizo spominke za male, konjička za Peterčka, trobljo za Janezka, Minki pa sladkorčkov, da so bili vsi v nebesih.

»Jej, Tone!« ga je pozdravila Marica, ki je vsa rdeča od soparice ušla od žehte.

»Kako si zrastle! To-le je zate spomin s tega enoletnega opasila!« ji je pomolil kos blaga, tako lepega, da so se ji oči zasmehljale, ko se ji je svila voljno prelivala med prsti.

Pa so kramljali in se smejali, vsi otroci stisnjeni okoli brata, ki jim je pravil o čudnih mestih, lepih ko tuje, neznane rože. Pa se je čez čas ozrl v mater in vprašal:

»Kje pa je naš oče?«

»Saj res, kar pozabili smo nanj. V mesto je šel, veš, je prišlo tako, da stavimo grunt na prodaj.«

Toneta je kar sunilo, zardel je in zinil:

»Kaj? Naš grunt na prodaj?«

Mati je postavila pladenj cvrtja predenj in nevoljno prikimala:

»Tako daleč smo prišli, kar te ni bilo doma. Podjetje nam je snedlo pol hiše, še zidovi niso naši. Pa sem vedno pravila —«

»Da naj prodamo in gremo?!« je presekala fant in namršil obrvi.

»Tako, da. Pa saj boš že vse zvedel in videl, kako se bo uredilo,« je zaključila mati. »Zdaj jej, vi otroci pa tiho, moram pogledati v hišo.«

Tone je počasi jedel, pa mu ni teknilo; ko da bi užival tuje na tujem, tako so se mu grižljaji ustavljali; bridka jeza mu je zalila srce. Posmehnil se je otrokom, ki so zlezli na klop in mu žuboreli čez mizo vprašanja, odmeril vsem trem prgišče cvrtja na kruh, pri tem se mu je v prsih še bolj zagrenilo.

Vstal je in zavil po stezi za hišo v grič, kjer je šumel njih gozdič. Pod brstečo bukvo je obstal in se zagledal v vas pod seboj, v njive in pašne, ki so se nekako odkrivali izpod žezlezja in ruševin. Danes ga je ta draga gruda, v katero je bil pognal korenine, napolnjevala s temno žalostjo. Ali se grunt še lahko reši? Kaj je počela mati, da je mogla očeta omajati? Pa bi vendar lahko počakali, da se povrnem in se pomenimo, saj grunt je naš, tudi moj...

Tam je slonel uro, dve, pa ko je solnce šlo že čez poldan, je zagledal voz, ki je drdral proti njihovi hiši. Z voza sta skočila oče in še tuj človek.

»Ta je mešetar!« je udarilo fantu v glavo. »Torej pogreb se začne.«

Slišal je, da ga kličejo, pa se je potuhnil in krenil čez grič v polja. Pregledal je vino grad za bregom, redke trte, dobro obrezane in popete, vmes pa sadike, ki so lepo nastavljale.

»Jaz pri tem pogrebu ne bom zvonil, naj sami opravijo... To, to, da grunt ni očetov, saj ga je dobil od starega očeta in bi ga moral meni dati, da ga čez leta spet izročim sinovom. To je grunt našega rodu...« S stisnjenimi pestmi je korakal med polji.

Pred Drago mu je korak obstal. Ob robu napol zorane njive je hodil oče, postaren in sključen, in kazal z roko na mejnike drobnemu, gosposkemu človeku v svetlem površniku. Nad Toneta je prišlo divje, nezadržljivo, da se je zdrl in v skokih planil proti obema in iz bolečine zarjul:

»Oče, kaj delate!?!«

Peter Magaj je začuden okrenil glavo in prebledel. Zmeda čuvstev, veselja, sramote, žalosti ga je pretresla, da je z zlomljenim glasom odvrnil, očitaje in skrušeno obenem:

»Tone, saj že veš! Prodali bomo.«

»Ne recite: ‚Prodali bomo‘, recite raje, da boste sami pognali grunt na boben.«

Stari je žalostno odkimal:

»Kaj praviš, Tone! Veš, da me samo sila spravi z zemlje, huda sila.«

»Zemlja pa ni samo Vaša, oče,« je trdo pribil fant.

Stari je od začudenja razširil oči in se okrenil k mešetarju:

»Ves grunt je samo moj.«

»Da, tako je zapisano v zemljiški knjigi. A kdo vam ga je dal? Grunt je za ves rod, oče, grunt je bil pradedov in dedov in ostane naj sinu in vnukom. Taka je prava kmečka postava — in zato ne smete, ne smete grunta prodati!«

Oče je bleдел, roke so mu vztrepetavale. Strmel je v sina in videl goreti v njegovih očeh moško moč tožnika, ki terja pravico, pa zvesto ljubezen do zemlje, ki jo je stari, to je zdaj začutil, radi žene prehitro popustil.

Mešetar je vznemirjeno pristopical bliže in rekel:

»No, mladi, saj je oče gospodar, on ukaže. Sicer pa le recite, gospod Magaj, lahko še vse pogovore razderemo, pogodbe ni še, torej meni malo mari, le stroške povrnite, za pot in kar treba.«

»Kar je, je!« se je zagnal stari. »Kako naj rešiš, če je na gruntu za trinajst tisočakov dolga! Pamet, fant!«

»Nekaj njiv odprodamo, varčevali bomo ko v lakoti, delali ko živina, dobimo posojilo, bomo odplačevali, potem se oženim...«

Fant je stiskal očetu roko in bruhal vanj svoj pogum, ga žgal z mlado močjo.

Petru se je dvignil ponos ob tem otroku, ki je nenadno zrastle v neznanske moči, a spet mu je upadlo srce:

»Ne morem več, prestar sem že, da bi reševal podrtijo.«

»Izročite meni, oče!« je padla sinu beseda, da se je je sam ustrašil in ni vedel, odkod.

»Tebi?« Ostrmel je, pomolčal. »Se bomo še pomenili. Pojdiva naprej!« je potem povabil mešetarja; komaj je krotil jezo in sram, ki sta mu razganjala prsi. Pustila sta fanta na njivi in nadaljevala ogled. Peter je postal redkih besedi, mrtvo je razkazoval mejnike. Ko sta obšla vse, je mešetar ustrelil vanj s ponudbo:

»Pet in dvajset tisoč vam dam za vse, stroški za vknjižbo vaši. Stalna cena.«

Petra je streslo. Videl je otroke po svetu, brezdomce s kupčkom bežnih papirjev v žepu, sina s moža zagrenjenega. Hripavo je odvrnil:

»Stalna cena? Bom premislil, vam bom pisal.«

»Prav. Ponudba velja osem dni. Stroški za pot so vaši.«

Pred hišo sta se poslovila. Peter je stopil v izbo, kjer je Franca mesila kruh. Obrnila je glavo in silila:

»Sta se domenila?«

Mož je stal sredi izbe, močna ramena so bila še bolj sključena, obraz kot zemlja.

»Kje je Tone?« je mrko vprašal.

»V spalnici sedi, ne vem, kaj mu je. Ah, saj ste danes vsi tako netečni!«

Peter je šel po stopnicah in odprl vrata v spalnico. Tone je skladal obleko spet v leseni kovčeg in se na očeta ni ozrl.

»Kaj delaš, sin?« je resno vprašal stari.

»Grem odtod. Hotel sem domov, pa ga nisem našel več. Grem, raje danes, ko jutri.«

»Ne pojdeš, Tone. Vzemi grunt in delaj, morda boš rešil...« se je izvilo očetu.

»Oče! Saj nisem tako mislil, saj sem le —«

»Vzemi, hočem. Poskusimo še eno letino, morda se posreči.«

Tone je skočil k očetu in mu z obema rokama stisnil desnico.

»Poskusimo, bo šlo, mora iti. Pomagal bom, raje lačen na domačem gruntu kot sit na tujem. Kako sem vesel, oče!«

»Prav, da si se vrnil. Pa tak fant!« se je zvedril Peter. »No, zdaj pa pojdiva. Jutri bomo spet orali v Dragi, tam treba dokončati. Kaj ne, mladi gospodar?« se je smehljaj stari, ki mu je odleglo, pa je vendar z neko otožnostjo čutil, da predaja vajeti.

»Ne govorite tako, oče,« je odvrčal fant v zadregi, a srce se mu je smejalo. Le kako bi bilo mogoče, da bi oče, ta ljubi zemljar, zemljo izdal, je premišljal, ko sta se vračala v izbo.

Mati je jezno premetavala lonce in se kregala nad otroci. Tlačilo jo je, kam se je mož nagnil. Molče so povečerjali, potem je prišel na mizo pehar orehov.

»Bog daj srečo, Tone, ti so zate!« je rekla mati.

»Bog jo daj nam vsem in našemu gruntu!« je odzdravil. Zdaj je Peter zastavil besedo:

»Franca, poskusimo še eno leto. S prodajo ni nič prida. Naj se Tone oprime te razvaline, mlado seme morda vzkali. Čez eno leto, če ne izlezemo, prodamo. Tako sem dognal in tako bodi.« Gledal ji je naravnost v oči, ukazovalno in mirno. Ona ni trenila, le drobni obraz ji je zardel od presenečenja.

»In kaj bo Tone? Bo plačal dolg?« je uredala.

»O tem se bova zmenila Tone in jaz,« je s poudarkom zavrnil stari.

»Mati, še eno leto! Zaradi nas otrok, zaradi rodu, da hiša ostane — pomagajte!« je prosil sin.

»Ti bom že dala ... Pomagala sem hiši, ko te ni bilo še ...« je strogo rekla in odšla v kuhinjo.

Stari in mladi gospodar pa sta ves večer preudarjala in računala, koliko posojila najameta, koliko breskev še to leto zasadita, kje znižati stroške, kaj odprodati. Še Marica, ki je ob peči s knjigo v roki prisluškovala, se je ob njenem ognju razgrela in si obljubljala: »Tudi jaz imam dve roki, že priložim svoje!«

Že drugi dan sta razorala njivo v Dragi. Ko jo je Peter po tolikih divjih letih videl ležati pred seboj očiščeno vseh vojnih znamenj, jasno in lepo, da so se ji sveži, temnorjavi razori svetili ko gube na bleščečem oblačilu, je zinil:

»Kako lepa pomlad!«

Smrekar:

Dekletova žalost.

*Veja ob okno ... Tihe želje
tipajo v strahu za teboj.*

*Postoj! Žalost je moja osamljena.
Pod težkim stropom brenkljajo noči.
,Le enkrat bi videl' slepci pojó
pod težkim stropom, v mraku noči.*

*Veja ob okno ... Ob okno srca
suha rogovila visi ...*

Janž Mihajlov:

Dekletu v spominsko knjigo.

*Včeraj zrl sem skoz brsteče veje
neba opal:
zdaj solnčne luči živi žar,
zdaj zvezdic tiho migotanje —
vse je ko tihe, čiste sanje,
ki jih ni razodeti.*

*Danes v zelenje je kostanj odet,
opojno dehti bohotni mu cvet
vse naokrog.
Neba ne morem skozenj več zreti.*

*Včeraj sem gledal v tvoje otroško nebo,
danes povešáš oko.
Si v cveti ...*

*Pa plane vihar,
kostanju razmahne veje ...
Tedaj pogledam v tvoje oko,
ali je še prečisto nebo,
v njem solnca in zvezd kristali.*

F. T.:

Ob živih vrelcih.

Krstni običaji.

Ovzgojnem pomenu, ki ga ima krst, smo se že pomenili. Krst izpremeni človeka iz ilnatega tvora v tempelj božji; iz onečaščene korenine postane nebeški knez; iz zadolženca božji brat. Verni vzgojevatelji, zlasti versko prebujeni starši, so tega pravažnega dogodka v družini veseli. Zato so s krstom zvezani ne samo liturgični obredi v cerkvi, temveč lepe domače navade, ki so sicer v podrobnostih jako različne, v glavnem pa vse nosijo enako znamenje veselja. Oglejmo si jih!

Kako mu bodi ime?

Pr eden pošljeta oče in mati otroka h krstu, mu izbereta ime. Prastara navada, ki se je ponekod še drže, je ta: prvi deček dobi ime po očetu, deklica po materi, drugo dete po starem očetu ali stari materi, tretji po stricu ali teti itd. Ta običaj je pomemben zato, ker se tako ohrani po krstnih imenih otroku spomin na rajne prednike v družini. Drugod se držijo bolj pratike, da prideta otrokov rojstni in godovni dan čim bliže. Nič ni čudnega, če ponekod starši kaj radi nadevajo otrokom imena župnijskih ali podružničnih zavetnikov. Hvalevredna je ta navada že zato, da sliši otrok, ko doraste, večkrat kaj bodrilnega iz življenja svojega zavetnika ali zavetnice. Tako se ohrani tudi stara častitljiva imena. Kako krepko se glasi, če je komu ime: Peter, Andrej, Marko, Gregor! Pred temi imeni naj se skrijejo moderni Viki, Slavki, Srečki, Milki itd.! Če že res ponekod stikajo za »modernimi« imeni, naj dajo svoji deci vsaj dična zgodovinska imena naših svetnikov in svetnic: Ciril, Metod, Kazimir, Stanislav, Vladimír, Venčeslav, Vojteh, Nepomuk, Ljudmila, Jadviga, Hema, Zdislava itd.

Uprav smešno pa se nam zdi nazivanje nekaterih spačenih imen, pri katerih otrok sploh ne vé, kakó mu je pravzaprav ime in kdo je njegov zavetnik! Nuša — za Ano, Zdenko za Filipa, Belko za Albina! Pa vprašaj otroka, kdo je njegov patron! Nič ne ve. Poizveduješ, kdaj ima godovni dan! Molči. In vendar je praznovanje godu za otroka važno vzgojno sredstvo. Ta dan gre v cerkev, dobi boljši zajutrek, kako darilce, če ga je vreden! Ponekod obiše otrok na svoj god tudi botra in botro. Obnavlja se mu leto za letom spomin na krstni dan.

Botri.

Prav važna vzgojna sotrudnika sta boter in botra. Veliko lahko pomagata pri vzgoji, veliko pa lahko tudi zanemarita. Včasih je

njun vpliv na otroka celo večji, kot očetov in materin. Slabo je za otroka, ako mu starši izberejo take botre, ki se jih mora dober otrok sramovati, ko odraste.

Navadno izberejo botra in botro iz domače vasi. Ta navada je hvale vredna. Kako naj botra vzgojno vplivata na otroka, če ga skoro nikdar ne vidita! »Boljša je revna pa blizu, kot bogata pa daleč.« Bogatija mehča srajce, src pa ne. Kolikokrat se zgodi, da je bogati boter zatajil revnega krščenca in se ga sramoval radi uboštva! Ni prav, da se pri odbiranju botrov računa: kdo bo dal več! Na Vipavskem je ponekod lepa navada, da sta prvemu otroku, ki ga povije mati, za botra tovariš in tovarišica pri poroki. Drugod iščejo botra med sorodniki, ali pa si botrstvo izmenjajo. Staro pravilo je, da naj nihče ne odreče vabila za botra. Ponekod pa je ta čast združena s precejšnjimi stroški, ki večkrat upravičeno odvrta ljudi od botrinje.

Goričani imenujejo botra »nunca« in botro »nuno«. Boter in otrokov oče sta »kompara«. V tem je izražena nekaka vez duhovnega sorodstva. Ta vez med botri in krščencem pa ne sme postajati od leta do leta rahlejša, temveč naj se krepi zlasti v odraslih, nevarnih letih. Prav je, da starši večkrat pošljejo otroka k botrom. Spodobi se, da krščenec vošči botrom za godovni dan. Lepa navada je, da se otrok — četudi odrasel — botrom odkriva in jih lepo pozdravlja. Seveda tudi botra ne smeta biti do otroka osorna in preskopa: tu pa tam naj otroku privošči prijazen pogovor in včasih naj mu pripravita posebno veselje z majhnim, koristnim darilcem.

Botrinja.

Boter in botra imata po krajevnih šegah zelo različne obveznosti. Lepa navada je ta, da oskrbi botra krščencu »križevnik« t. j. prt, ki naj bi pomenil krstno oblačilce. Prtič je ponekod zelo lep, križast, okusno vezen. Na Vipavskem pravijo, da bo otrok, kateremu botra ne preskrbi križevnika, zmeraj raztrgan. Mesto, da bi komu rekli »raztrgan je«, mu pravijo »križevnika ni imel«. V tem prtiču so včasih nosili otroka k cepljenju koz in ga položili v krsto, če je dete umrlo.

Poleg te obveznosti je ljudska navada uvedla tudi razna druga darila. Boter da otroku v plenice denar, če je pa deklica, ji daruje botra uhane, ovratnico itd. Tudi mati otrokova — otročnica — mora biti deležna daril. Umevno, da dobita svoj del tudi babica in cerkovnik. Najlepše je, če more boter naložiti primerno vsoto v hranilnico. Kako prav pride otroku pozneje ta denar!

S krstom pa je združena tudi botrinja. Na

Krasu in po Vipavskem speče botra belega maslenega kruha za mater in ostale odrasle družinske člane. Kako so veseli otroci, ko čez teden priroma v hišo vrhan jerbas! V Gorah pa navadno boter prinese k hiši 1 kg kave, 1 kg riža in 2 kg sladkorja; ubožnejši darujejo seveda tudi manj. Botra pa je dolžna, da speče 3—4 »pogače«.

Grda in obsodbe vredna je pa navada, da gre vsa krstna družba po izvršenem krstu v gostilno. Ubogo dete polože za peč ali kar za mizo, zvezano in povito, znabiti lačno in nesnažno, pa mora revše prebiti v zatohlem zraku in dimu morda po več ur, da se medtem »dobro podprejo« ljubi boter, botrica in babica. Potem pa kolovratijo z razgretim, slaškim botnim črvičem ven v mrzli dan, ali celo v zimski mraz. Po krstu mora otrok takoj k materi! Ona je prva, ki zasluži, da sprejme v božji milosti prerajenega ljubljence v svoje naročje. Lepa in prav pomenljiva je navada, da mati novokrščeno dete poljubi. Verne matere pač dobro umevajo to pristržno navado, saj v otroku počaste božje svetišče!

Babica pripoveduje.

Dr. Kugy — Trentar:

Planinski čari in radosti.

Pomlad.

NE verjamem, da bi mogel po tej poti pojoč. Razvedrila, veselja ne hodi iskat sem gor, pač pa zbranosti in globoke gorske pobožnosti. Leto za letom prihaja najveselejši popotnik, pomlad. Tam zunaj v Bošhinju vriska narava. Lepa zemlja se smehlja, črešnja cvete. Tudi sem gor pošilja svoje odposlanke. Razprostira majnikovo zelenje bukev čez pologe in venča pobočja, vsako steno s težkimi cvetnimi nagnojevimi grozdi. Nato stopa potihcema čez planoto. Sicer trosi še svoje cvetke, toda smehljanje ji je zamrlo. Nekatero leto sem jo srečal tam gori. Otožno me je pogledala pa ji je že resna senca pogasila luči na ljubkem, blestečem čelu.

Gore in razgledi.

Najmogočnejša gora v tej pokrajini je **Debeli vrh** (2392 m). Podoben orjaški lopati; s širokim skalnim čelom, navpično pretrganim od žlebú, ki je nagačen s snegom, se pne kvišku onostran planine »V Lazu« kakor pravi gospodovalec. Proti zapadu in severno od njega se vlečejo do obrobnega nasipa, k prelazu Hribaricam in Mišeljskemu vrhu nepretrgani visoki podi. Nad njimi se pa dviga blede, do vrhov nad 2400 m štrleče, vijugasto razvlečeno skalnato rebrovje. To je najbolj notranje svetišče triglavskih »skalnih morij«.

Malo jih je do danes, ki so zašli do tja. Na zemljevidu se nam ta pokrajina zdi kot orjaška goba za konje. Skalne planote in kadunje (korita) nam predstavljajo njene luknje, vrhovi, čeri, glave in grebeni ter nasipi, ki jih vežejo v eno, njena rebra in sestavo. Kaže nam cele vrste manjših višin, imen pa nam ne navaja. Najdem li časa, da izsledim ta imena? (Naš dr. Tuma je izsledil blizu vsa po vseh naših gorah. Poizvedoval je za njimi veliko, veliko let z železno vztrajnostjo med pastirji in vodniki. Čast mu!)

Še bližji mojemu srcu ko ta visoka stražnica Debelega vrha stoje dalje proti zapadu zgrajene, enako visoke **Trebiške Lope** (2398 metrov). To je bil prvi vrh v tem kraljestvu Jezerskem, ki sem ga iz Trente gor preplezal z Andrejem Komacem. Dviga se iz velikega obrobnega nasipa, ki meji Trento in Jezersko dolino ter obvladuje s svojim ostrim rezom (grebenom) obe kraljestvi hkrati. To daje njegovemu razgledu poseben značaj in čar. Še danes me vleče spomin tja prav tako moško, ko pred 45 leti hrepenenje po novostih in odkritjih. In ko stojim zdaj gori, se sklo-

nim naprej proti Trentski dolini. Tam doli išče moja prva misel in moj prvi pogled skromnega mesta, kjer leži ob zelenem bregu nad mladostno Sočo majhno, s kamenjem obzidano pokopališče. Pozdravim tiho ginjen srce in spomin najzvestejšega moža: **Andreja Komaca**. Zakaj tam spi on, zmagovalec, ki me je z neustrašnim očesom in varno roko vodil skozi vsa dela in napore, težave in nevarnosti čez vse vrhove Julijskih Alp do najvišjih časti, ki so jih mogle te gore nuditi. — Dokler bom užival luč sveta in bom mogel povračati zvestobo za zvestobo, bo Andrej živel nepozabljen v mojem spominu.

Kako očarljivo lep je razgled od tam gori! 1780 m niže se vije med gorovjem Trentska dolina. Srebrni trak Soče se blišči, natančno vidim stara mesta svojih radosti. Od gorskih pologov (pobočij) se razlegajo zategnjeni pastirski klici. Tam zunaj nad izhodom doline se vzpenjajo visoko in široko nagromadene gore **Kanina**, zadaj za njimi v sinji daljavi dolge črte **Dolomitov** (tirolskih gorá). Nežnejše razvrščene gore in v barvnem vonju zabrisane doline nam kažejo, na jug obrnjene, pot proti morju. Daleč zunaj proti zapadu se sveti zelena ravan in blestijo veletoki. Na severozahodu stoluje Triglav. Njegov silni dih veje sem čez **Kanjavec** in **Debeli vrh**, ki stražita ob njegovi strani. Spodaj leži podolgata **Jezerska dolina**, od skalnate planote Hribaric do Studorja, spremljana od navpičnih zidov dolge **Kopice**. Tu ležé ljuba jezera v tih, resni vrsti, v temnem, kovinastem zelenilu, najmanjša prav gori, obrobljena še od snega. Lepi, beli oblaki plujó visoko po nebu. Zdaj ležé njihove potujoče sence nad jezerskimi gladinami, zdaj zopet dežujejo čez Jezersko pokrajino zlati žarki.

To je kraljestvo, kamor so me zavedle moje zadnje nade. Ne vem, ali sem s pravimi besedami izrazil občutje, ki leži nad to pokrajino. Morda izražajo le na pol snivajoč občutek mojega lastnega srca, ki utriplje v pričakovanju in hrepenenju.

Preiskal sem najprej pobočja Kanjavca, Vršaca, Trebiških Lop in obhodil vsa jezera do planote Hribaric in do planine Lepoče.¹ Tako sem došel do Črnega jezera in do robú Komarče ter gledal prvič osupnjen in z občudovanjem dol v gozdno zelene prepade Ukance (ob Bohinjskem jezeru). Takrat je bil tam gori vsepovsod še pragozd in steza, vodeča tja dol, še omotično ozka. Na nekaterih mestih niso bili ob prepadih zgrajeni mostiči, ko dandanes, pač pa so bila položena le surovo obtesana debla čez zijajoče poče in reže.

¹) Oskrbnica Jezerske planinske kočé ji pravi Lepočnica — z izgovarjavo »Uopódnca«.

Potem sem preplezal na dolgo raztegnjeno Kopicco pri Štengah, prišel do skritega jezera »Pri Jezeru«, k izvirkom Ozebnika, Hezbata, Jezerca in Poljan, ki hipno privró na dan in takoj spet poniknejo.

Tu in tam se mi je zdelo, da stopam po samotnih vrtovih Rojenic. Raztezali so se v podobi na daleč raztegnjenih robov v vznožju prodišč ali pa so stali v malih otočkih, ki so na njih v vsej krasoti cvetele poletne pisane cvetice. Nad njimi je dihal ves nedopovedni čar stare pripovedke o **Zlatorogu**, vsa njena strašno otožna milina. Tu in tam je nenadoma uprla vame tihe pravljíčne oči ta ali ona dragocena redka planinska cvetka, ko da bi me hotela vprašati: »Sem li jaz tista, ki jo iščeš?« Vse, kar nudijo te gore na redkih rastlinah, so mi položile pred noge. Tiste, ki sem jo iskal, pa ne. Cvetke »Scabiosa Trenta« nisem našel.

Leta so tekla, davno se je morala botanika (nauk o rastleinstvu) umakniti nujnim stanovskim poslom, s slovstvom o nji, skrivnostni roži mogoti, se nisem več pečal. Sen pa je ostal.

Z novo železnico čez Visoke Ture so se mi oni kraji zelo približali. (Dr. Kugy stanuje v Trstu.) Mnogokrat sem zopet zašel tja, čeprav je že zapadel prvi zimski sneg ter sem bil že na tem, da spet tiho odkorakam dol. Še je v meni šepetal vsak predvečer tih glas: »Morda jutri!« Takó globoko je prodrl oni sen v mojo dušo.

Modre cvetice »Scabiosa Trenta« ni nikjer. Dr. Kugy pravi, da bi mnogi drugi po tako dolgem brezuspešnem iskanju opustili vsak nadaljni poskus in sploh niti mislili ne več na to. On pa pravi:

Moje srce se tiho smeje, razume bolje. Ni čutilo ne bolesti ne praznote, ni mu bilo treba tolažbe. Ono še veruje vanjo, čeprav je tako nedosežna in tudi njegova zvestoba ni omajana. Spomin mi drži srce kvišku z močnimi vrvmi. Tam gori v tihoti onih gorá, v opojnem smolnem vonju rušja mi je srce premočno in prečesto občutilo njeno skrivnostno bližino. Le last mojega srca je, nikdar nikomur ne bo več cvetela. In res, vrlo si jo je zaslužilo!

Nihče naj ne misli, da mi je žal onih let. Kdo bi pač mogel pogrešati v svojem življenju časov prve in najčistejše ljubezni? Tenko uglašena struna zazveni v meni vedno, ko čujem imenovati njeno ime ali pa če vidim njeno podobo na starem porumenelem listu. In vse, kot sem upal, kot sem videl in kot je bilo, vse one podobe, često v nadnaravni krasoti, vsa ona naravna čudesa, ki sem jih smel gledati, in ves pravljíčni lesk, ki počiva nad obiskih Jezerske planote, vse se preliwa skozi moja

prsa v enem samem občutku nepopisne globokosti, v enem samem vročem valu.

Tako zrem gor k tvojim poveličanim višim hvaležen in poln vere. In čez čare in prostore te pozdravljam, ljuba čudovita cvetka mojega srca, Scabiosa Trenta, roža mogota mojih gora.

V Bači lovijo drva.

Venceslav Sejavec:

Bele krizanteme.

(Z mladimi študenti na izprehodu.)

Ob vrtu šli smo belih krizantem —
sneženo belo cvetje je blestelo
v pozdrav prijazen srcu in očem,
v pozdrav in klic. Bo koga li objelo
skrivnostnih rož opojno šepetanje,
o fantje, da bo vsemu svetu nem
poslušal nedoumne, tajne sanje
le tistih rož in njim njegovo bistvo bo živelo,
da bo lepote trosil v duše vsem ljudem?
Ob gredah šli smo rosnih krizantem.

Aleksij Remizov:

Boter Jezus.

NEKOČ je živela dvojica v veliki revščini, v tako veliki, da jima je bilo nemogoče sprejeti gosta — in vendar imamo vsi nekaj, česar se veselimo, brez česar bi bili oropani vsakega veselja, da bi nam življenje bilo res brez luči, to življenje, ki nam je že tako težko.

In glej! Rodi se jima sin: morala sta ga krstiti, a nista imela človeka, da bi ga povabila za botra.

Za bogatega in mogočnega se vsakdo zanima, a kdo obišče revnega? Razcapanci nikogar ne vlečejo.

Ivan in Marija sta se pogovarjala, sedeča v svoji koči: »Kaj nama je storiti z otrokom?« Prišel je popotnik.

»Pokličiva tega popotnika. Popotnik nama pač ne bo odrekel.« Toda, ko sta ugledala njegov obraz, sta se prestrašila: bil je brez nosa, rekli bi, da je bila sama smrt.

»In kakšno ime naj dava otroku?« — je vprašala Marija, v kateri je veselje hipoma upadlo.

(Kaj storiti? Morala sta se vdati, otrok ne more ostati brez krsta).

»Imenovali ga bomo Job, Moj krščeneček bo Job.« je ljubeznivo odgovoril popotnik.

Videlo se je, da je tudi njemu žalost bolj domača kakor veselje:

*Kdo ve, zakaj je bilo tako,
da ko je prišel na svet,
se je vsak od njega oddaljil?*

Otroka so torej krstili na ime Job, kakor je odločil njegov boter.

In starši so imeli usmiljenje s popotnikom. »Prosimo ga,« reče Ivan Mariji, »naj se malo spočije pod našo streho.«

Toda že ga ni bilo več tam, izginil je brez sledu.

* * *

Job je rasteł. Začel je zdaj izpraševati očeta in mater, da bi zvedel, kdo je njegov boter in kje živi.

Staršem je bilo zoperno, mu govoriti o njem: čemu zbujati take spomine!

Takrat niso več trpeli tako trdega pomanjkanja, njihovo življenje se je zboljšalo, v hiši je postalo bolj vedro in veselo: vanjo se je z Jobom naselila sreča. Toda Job ni prenehal, jih nadlegovati z vprašanji: »Povejte mi! povejte mi! Kdo je moj boter?«

»Živeli smo v revščini,« je končno razložil oče. »Nikoli ni bilo človeka k nam in nismo si upali, koga povabiti. Tako nismo ob tvojem rojstvu imeli človeka, ki bi ga izbrali za botra; kdo rad botruje ubogemu? Neki popotnik, ki

je mimo potoval, je uslišal našo prošnjo. Praznovali smo krst in v istem dnevu je popotnik izginil. Nikoli več ga nismo videli.«

»Joj, kako rad bi ga poznal!« — je zamisljeno dejal Job. »Na velikonočno nedeljo, ko gremo iz cerkve, vsak poljubi svojega botra, le jaz nimam nikogar, da bi ga poljubil.«

»Kaj si vendar bedast, otrok moj! Bolje bi stotil psa poljubiti kakor takšen obraz: tvoj boter je bil prava pošast.«

* * *

Na velikonočno jutro je Job v cerkvi pri prvi sveti maši. Vsi verniki izmenjajo velikonočni poljub, le on nima človeka poleg sebe, da bi ga poljubil. Tedaj se mu nekdo približa in mu reče:

»Kristus je vstal, dragi krščeneček!«

»Resnično je vstal.«

Job se čuti vsega srečnega: našel je svojega botra. Boter prime dečka za roko in ga pelje, ne več v to cerkev, temveč v ono, ki je tam gori v višavah, v nebesa.

* * *

Oče in mati sta jokala, izgubila sta edinega sina. Sedla sta k mizi, da bi jedla velikonočno jagnje. Joba ni bilo zraven, Job je izginil.

»Ali ste videli našega otroka pri zgodnji maši?« Odgovorili so jima: »Videli smo ga. Izmenjal je velikonočni poljub s svojim botrom in odšla sta skupaj iz cerkve. Videti je bilo, da se čudovito dobro razumeta: oba mlada, rekli bi jima, da sta dvojčka.« »Glej, to je moral biti kakšen postopač, ki ga je odpeljal: njegov boter je bil star in grd, brez nosa!«

* * *

Job je vse leto ostal z doma.

Eno leto se ni slišalo o njem govoriti. Stara roditelja sta padla v globoko žalost, nista se mogla uživati v to, da Joba ni več.

Končno sta se vendar morala vdati:

Ni zaman, da vas obišče nesreča; nič ni za človeka brez pomena, tudi bolest in žalost ne; nihče ne ve, ali ne more reči, zakaj in čemu.

Naslednje leto pri jutranji velikonočni maši se je v trenutku, ko verniki izmenjavajo poljub, Job znašel, kakor bi se prebudil iz globokega sna, tam poleg onega stebra, na katerega se je bil že večkrat naslonil.

Po končani službi božji se je Job vrnil domov.

»Kristus je vstal, dragi starši!«

Kako so se staršem razširile oči! Job, to je res on, Job, njihov sin!

»Resnično je vstal!«

Jokali so od veselja; že ga niso več pričakovali, že se ga niso več nadejali.

»Resnično je vstal!«

Izpraševali so ga, odkod prihaja, kje je bil ... vse leto!

»To ni bilo leto, ampak tri ure, več nisem bil odsoten. In vrniti se moram.«

»Kam vendar se moraš vrniti?«

»K Marku bogatinu: moram mu nesti zlat, ki mu ga pošilja moj boter. Zakaj našel sem mojega botra in pri njem sem bil.«

Zgodaj v jutro, kakor hitro je solnce vstalo, ju je Job pozdravil.

Nista ga hotela pustiti od doma. »Lahko bi z nami ostal vsaj ta dan.« On pa je odšel.

* * *

Job je prišel k bogatinu Marku. Bogatin Marko je sedel ob oknu in zibal v gugalnici svoja roditelja: bila sta tako stara, da nista mogla več hoditi.

»Na, Marko, vzemi ta zlat, skrbi za svoje starše in si kupi kruha!«

»Ne potrebujem zlata; bogati bi mi ga vzeli, sodniki bi me obsodili.«

Marko je vrnil Jobu zlat.

In Job je zapustil revnega bogatina Marka in odšel.

* * *

Job gre svojo pot.

Videl je ljudi, ki so nakladali drva.

»Bog z vami, dobri ljudje!«

»Gorje, dragi brat, nimamo ničesar pri rokah, in vidiš, da hodimo brez obuvala, brez obleke, z golimi nogami. Pod našimi capami trpimo lakoto in omagujemo od šibkosti. Vprašaj Gospoda Boga, ali bomo še dolgo trpeli.«

* * *

In Job je potoval še dalje.

Videl je žene, ki so točile vodo: v velikih vrčih so jo nosile iz enega vodnjaka v drugi.

»Bog z vami, dobre žene!«

»Joj, dragi dečko, koža se lupi z naših rok, tresemo se od mraza. Vprašaj Gospoda Boga, ali bomo še dolgo trpele.«

* * *

Job gre še naprej.

Zagledal je hišo, stara žena je stala pokonci v kotu. Držala je hišo na svojih ramenih.

»Bog s teboj, dobra starka!«

»Oh, dragi otrok, zlomila sem si hrbet.

Nositi tako breme noč in dan ... Vprašaj Gospoda Boga, ali bom morala še dolgo trpeti.«

* * *

Job gre še naprej.

Zagledal je ščuko na stezi, oči so ji lezle iz glave, usta so se ji na široko odprla.

Jobu se je ščuka zasmilila.

In ščuka mu reče: »Čuj, bratec, ne morem živeti brez vode in tako močno si želim plavati. Nemogoče mi je živeti na kopnem. Vprašaj Gospoda Boga, ali bom morala še dolgo trpeti.«

* * *

Job je vstopil v votlino.

»Dober dan, boter! Ni mi bilo lahko te dobiti.«

»Kje si vendar bil?«

»Bil sem pri bogatinu Marku.«

»Obhodil si vso zemljo ...«

»Marko ni hotel sprejeti zlata; rekel je, da mu ga bodo bogatini vzeli in da ga bodo sodniki obsodili.«

»Nesi mu kruha.«

»In kakor sem hodil svojo pot, sem videl ljudi, ki so nakladali drva z veliko težavo; bili so vsi raztrgani in lačni.«

»Naj jih nakladajo v večnosti. Zakaj so hoteli lesa? Zasmehovali so, obrekovali in puščili, da je njihovo srce omrznilo.«

»Srečal sem žene. Prenašale so vodo iz enega vodnjaka v drugi, tresle so se.«

»Naj to delajo tudi v večnosti. Zakaj so daljšale mleko z vodo? Slepabile so in v srcu lagale.«

»Srečal sem tudi starko, ki je držala hišo na ramenih.«

»Naj jo nosi tudi v večnosti. Zakaj je prisluškovala pod okni? Bila je opravljivka in je sejala nemir v domove.«

»Videl sem tudi ščuko. Brez življenja je ležala na stezi, njeno telo se je razkrajalo pod vročino, njeno žrelo je zevalo od žeje. Hotela bi zopet v morje.«

»Bila je požrečna in trdosrčna. Toda naj vrne štirideset čolnov, ki jih je požrla, in potem naj splava v morje.«

Job se je hotel vrniti in povedati vsem trpečim besede svojega botra. Vsi so ga še vedno čakali ob cesti.

»Dragi sinko,« je rekel boter zadržaje ga, »kralj, ki živi tam doli za goro, ima hčerko, ki ji je ime Magdalena. To deklico moraš poročiti. Jaz sam bom blagoslovil vajino združitev.«

Job se je poslovil, izstopil iz votline in se napotil tja, od koder je bil prišel.

* * *

Job je našel ščuko.

Ta se je vsa razveselila.

»Torej kako, dragi brat?«

»Izmeči iz trebuha štirideset čolnov in mogoče ti bo, se vrniti zopet v morje.«

Ščuka je izmetala iz sebe, enega za drugim štirideset čolnov in splavala v morje.

* * *

Job je našel starko, ki je nosila hišo na hrbtu.

»Torej kako, bratec?«

»Trpi celo večnost.«

Starka se je razjokala: »Večnost, ali je dolga?«

* * *

Job je našel one, ki so prenašale vodo iz enega vodnjaka v drugi.

»Torej kako, mili naš?«

»Trpite v večnosti.«

Nesrečnice so se zganile:

»Večnost, ali je dolga?«

* * *

Job je našel one, ki so nakladali les, opravljivec in lačne.

»Torej kako, moj dragi brat?«

»Trpite v večnosti.«

In njihove roke so omahnile od obupa.

»Večnost, ali je dolga?«

* * *

Job je obiskal Marka bogatina.

»Marko, glej kruha zate.«

»Nočem ga, zakaj ne potrebujem ga več: moji starši so umrli.«

Job je položil kruh na mizo revnega bogatina Marka.

Oče in mati sta se grizla od skrbi in žalosti: njihov sin noče več ostati ž njima.

»Nisva te zredila zato, da boš zapustil hišo.«

In roditelja sta se žalostila.

»Ne bova imela človeka, ki bi nama zatisnil oči.«

Kakor njegov boter, je Job obhodil svet po trdih poteh.

Življenje je tako bogato sreče, toda tudi polno trpljenja.

In ali ne bo imelo konca?

In trpljenje je mar večno?

In ali ni nobene sile, ki bi vas rešila?

* * *

Job je rekel svojemu očetu in materi: »Za gorami je kralj, ki ima hčerko po imenu Magdaleno. Boter me je namenil, da bom mož Magdaleni.«

Oče in mati sta prepadla od groze.

»Magdalena? Njeno telo je polno strašnih uljes in tvorov. Strah jo je videti in hrano ji dajejo skozi odprtino. Iz njenega telesa puhti gnil smrad.« Job ne posluša. Držal bo besedo. Magdalena bo njegova žena.

* * *

Job vpraša:

»Ali bi lahko videl knežno?«

»Oh, bratec,« pravi kraljica, »ne moreš se ji približati: njenega smradu ni mogoče prenesti.«

»Malo mi je mar, pustite me notri, hočem se ž njo poročiti.«

»Oh, nesrečnica, saj ni za ženitev!«

Job je vstopil h knežni. Knežna je ležala na kamenju, za vselej oropana vsake nade.

Brezuspešno je dvignila oči. Nikoli ni nikogar ničesar vprašala in zadnji jok v njenem srcu je že umrl.

»Vstani, Magdalena, jaz sem Job, tvoj ženih.« In Job jo je prijel za desnico, kakor se prime zaročenka.

In nenadoma je kakor ogenj zaplapolala v njej živa lučka.

In čista se je dvignila nevesta Magdalena.

* * *

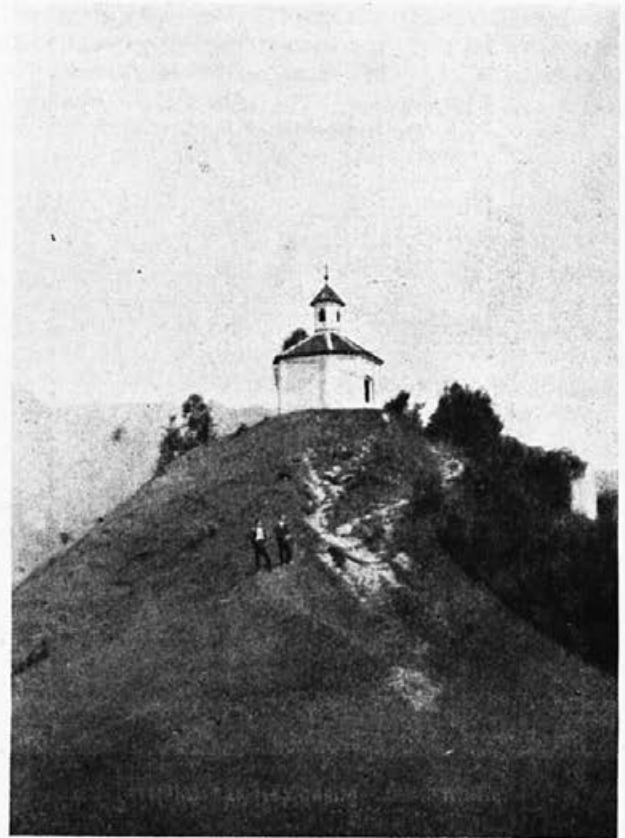
Na dan vnebohoda našega Gospoda je Job peljal svojo nevesto v cerkev.

Tam ju je njegov boter poročil: Joba in Magdaleno.

»Moja draga otroka, zapustita to življenje in pridita z menoj!«

In peljal ju je iz cerkve — proti cerkvi, ki je tam gori v nebesih.

(Preložila Marija Ana.)

Idrijsko zatišje: cerkev sv. Antona.

Izbruh svetovne vojne.

Friedjungov proces.

ČLANEK vseučilišnega profesorja Friedjunga pravi uvodoma, da predrzno obnašanje Srbije z avstro-ogrsko monarhijo nima para v novejši zgodovini. V Beogradu da so se začele organizirati zarote proti Avstriji takoj po umoru Aleksandra Obrenovića in Drage v juniju 1903. Novi vladar Peter I. Karadjordjević je pismeno obljubil morilcem, da jih pusti na vodilnih mestih in da jih bo podpiral pri njih nadaljnjih podjetjih. Smoter zarotnikov je »velikosrbska država, ki naj se osnuje na razvalinah avstrijske in turške vladavine«. Leta 1905. so sklenili podpirati »Neodvisno madjarsko stranko«, da odcepi Ogrsko od Avstrije, in si izgovorili kot delež na skupnem plenu Bosno in Hercegovino. Da lažje izpeljejo te načrte, so pospeševali na vso moč zблиžanje hrvatskih in srbskih strank na Hrvatskem in v Slavoniji ter res dosegli, da se je stvorila v hrvatskem saboru »Srbsko - hrvatska koalicija«. Ta srbsko - hrvatska zveza, v kateri je včlanjena tudi Neodvisna srbska stranka, je popolnoma odvisna od Beograda. Voditelji Neodvisne srbske stranke dobivajo iz Beograda denarne podpore. Kot dokaz navaja profesor Friedjung neko pismo visokega uradnika iz srbskega zunanjega ministrstva dr. Spalajkovića, kjer zaupno poroča Pašiću, kako se je sestal z nekim poslancem iz srbsko - hrvatske koalicije v Zemunu. Ta srbski poslanec iz Avstrije je zahteval 50.000 frankov, končno je pa rekel, da je proti takojšnjemu izplačilu 12.000 frankov pripravljen spraviti 5 časnikov Neodvisne srbske stranke v službo beogradske vlade. »Če bi Spalajković ali srbska vlada« — je nadaljeval Friedjung — »zanikala katerokoli teh trditev, jima hočem postreči z natančnejšimi podatki in z imeni podkupljenih poslancev kakor tudi z denarnimi svotami, ki so jih prejeli iz srbske državne blagajne.«

Glavno orodje protiavstrijske zarote je bilo po Friedjunku društvo »Slovenski Jug« iz Beograda. Tu so se pripravljale bombe in razstrelilne snovi, izdelane v srbski municijski tovarni v Kragujevcu. »Če bi bilo avstrijskemu orožju namenjeno,« — pravi Friedjung — »da korenito izčisti zarotniško gnezdo v Beogradu in pomore zdravemu življu v srbskem ljudstvu do zmage, bi izvršilo kulturno dejanje prve vrste.«

Iz teh in še drugih besed članka je razvidno, da so na Dunaju računali z vojno. Dr. Friedjung je mislil, da bodo njegov članek in še drugi, ki jih je nameraval spisati, izšli ravno

v trenutku, ko bodo avstrijske čete prodirale čez srbsko mejo. Evropska javnost je bila prepričana, da je Friedjung priobčil članek v »Neue Freie Presse« v sporazumu z zunanjim ministrom Aehrentalom, zakaj listin, na katere se je skliceval, ni mogel dobiti od nikogar drugega razen od dunajske vlade. Ravnotako so na ukaz vlade zaprli na Hrvatskem 58 srbskih politikov in začeli proti njim veleizdajniški proces, kakor smo že zadnjič omenili. Friedjungove članke in veleizdajniški proces v Zagrebu je Aehrental potreboval, da opraviči pred svetom vojno proti Srbiji in dokaže, da je bil skrajni čas za aneksijo Bosne in Hercegovine.

Ko se je pa Srbija vdala in so tudi velesile 9. aprila 1909. čeprav nerade, aneksijo priznale, ni imel veleizdajniški proces za Aehrentala nobenega pomena več; ker je vojna s Srbijo izostala, ga seveda tudi Friedjungovi članki niso več zanimali. Bili so mu celo skrajno neprijetni.

Toda veleizdajniški proces se ni dal več ustaviti; Friedjungovo pisanje pa je izzvalo porotno razpravo, ki je vzbudila velikansko pozornost po Evropi.

Koalicija vloži tožbo.

Že drugi dan po objavi Friedjungovega članka sta dr. Tuškan in dr. Medaković v imenu Srbsko - hrvatske koalicije brzojavila dnevniku »Neue Freie Presse«, da so vse Friedjungove obdolžitve »gola izmišljotina« in ga pozvala, naj pride z imeni podkupljenih poslancev na dan, da se zadeva razčisti pred sodiščem. Profesor Friedjung je odgovoril, da naj ga le tožijo. Pred sodniki jim bo postregel z vsemi potrebnimi dokazi. Nato je vseh 52 poslancev »Srbsko - hrvatske koalicije« vložilo pri dunajskem sodišču tožbo radi razžaljenja časti proti profesorju Henriku Friedjunku. Njihovo zastopstvo je prevzel eden najbolj znanih avstrijskih odvetnikov dr. Herpner. Ker je tudi dunajski kršč. socialni dnevnik »Reichspost« napadel Srbsko-hrvatsko koalicijo ter pokazal s prstom na poslanca Pribičevića, Lukinića in Supila, so ti trije tožili tudi odgovornega urednika »Reichsposte«. Duševni vodja koalicije Franc Supilo je tožil povrh še osebno profesorja Friedjunga. Ker so so vse tri tožbe nanašale na eno in isto zadevo, so se stranke dogovorile, da se bo vršila na Dunaju ena sama razprava. Proces, ki je bil določen za jesen 1909., se je vršil šele decembra. Minister Aehrental se je trudil na vse načine, da bi ga preprečil, in je pritiskal na stranke, naj se poravnajo. Toda Friedjung je bil trdno prepričan, da se bori za pravično stvar, in ni hotel nič preklicati. Ravno tako je pa tudi za »Srbsko-hrvatsko koalicijo« bilo važno, da se zadeva do dna raz-

čisti in da se napravi konec političnemu obrekovanju avstrijskih Južnih Slovanov.

Tako se je torej kljub Aehrentalovemu nasprotovanju začela 9. decembra 1909. razprava pred dunajskimi porotniki.

Prvi je dobil besedo profesor Friedjung. Henri Friedjung, sin židovskih staršev iz Moravskega, je slovel za najboljšega avstrijskega zgodovinarja. V mladih letih je bil pristaš velikonemške ideje, to se pravi, da je želel združenje avstrijskih Nemcev in Nemcev iz cesarstva v skupno državo. Radi tega je zgubil službo in se posvetil časnikarstvu. Pozneje se je spreobrnil v avstrijskega rodoljuba in prišel v veliko milost pri dunajski vladi. Njegove jasno pisane zgodovinske knjige so nesle njegovo ime daleč čez avstrijske meje. To je bil nov vzrok, da so k njegovemu procesu poslali dopisnike vsi veliki inozemski listi.

Friedjung je rekel v začetku svoje obrambe, da je spisal članek v času, ko je »cesar klical tisoče in tisoče naših bratov in sinov pod orožje« in se je vojna zdela neizogibna. Ker bi mu ne bilo dano, da zgrabi za puško, je hotel služiti Avstriji kot zgodovinar s pesom.

Zelena knjiga.

Nato je začel napadati predsednika Srbsko-hrvatske koalicije drja Tuškana in njegovega duševnega voditelja Franca Supila radi njunega »nezapopadljivega, neusmiljenega sovraštva do naše avstrijske domovine.« Supilo je postal sovražnik Avstrije, odkar je 1901. začel izdajati in pisati na Reki »Novi list.« Zveze med Beogradom in »Srbsko-hrvatsko koalicijo« so očitne. Srbski državni proračun predvideva vsako leto 1 milijon 320 tisoč kron, ki se uporabljajo v obrambo »narodnih interesov«, to se pravi za propagando v inozemstvu. Ta denar se ne troši samo za vzdrževanje šol in cerkev v turški Makedoniji, temveč tudi za propagando v južnih pokrajinah avstro-ogrške monarhije. Tudi poslanci iz »Srbsko-hrvatske koalicije« Supilo, Medaković, Pribičević, Budisaljević in Lukinić so prejeli denar z Srbije. Dokazov za to — je vzkliknil Friedjung — nisem črpal iz avstrijskih ali ogrskih poročil, temveč naravnost iz srbskih dokumentov. Največ listin se je posrečilo dobiti iz tajnega zapisnika društva »Slovenski Jug«. Protiavstrijsko rovarjenje tega društva je doseglo višek ob aneksiji Bosne in Hercegovine, ko je izvršilni odbor pozival voditelje »Srbsko-hrvatske koalicije« k uporabi proti državi. Agente velikosrbske propagande v Avstriji je treba zato označiti za veleizdajalce ali vsaj za politične lumpe. Kdor se spusti v zaroto in tvega glavo za uresničenje narodnih vzorov, je v nekate-

rih slučajih lahko pogumen in velikodušen človek. Sramotno pa je, če sprejema od sovravnika države denar za časopise in politične procese in se nato zaklinja, da je zgled dobrega državljana. »Vsak izmed vas« — je zaključil Friedjung — »mi bo priznal, da sem zidal na varni podlagi zanesljivih dokumentov, in zato gledam s polnim mirom na končno razsodbo porotnikov.«

Dokumente je profesor Friedjung tiskal v posebni knjižici, tako zvani Zeleni knjigi, in jih predložil sodnikom. Vseh listin je bilo 24. To so bili po večini zapisniki odborovih sej beogradskega društva »Slovenski Jug«, eno potrdilo iz blagajne srbskega zunanjega ministrstva, kjer sta se čitali imeni Budisaljević in Supilo, eno denarno nakazilo za 6000 frankov, ki bi jih moral plačati »Slovenski Jug« Francu Supilu, že imenovano poročilo srbskega diplomatskega uradnika in sedanjega poslanika v Parizu drja Spalajkovića vladnemu načelniku Pašiću in še par drugih dokumentov.

Prvo sumljivo znamenje je bilo to, da so bili dokumenti po večini nepopolni, to se pravi odlomki, in da je imel Friedjung le za par listin fotografije izvirnega rokopisa.

Drugi obtoženec je bil odgovorni ali prav za prav glavni urednik »Reichspost«. Tudi dr. Friderik Funder, ki vodi še danes ta dunajski dnevnik, je predložil sodnikom tiskane dokumente, na katere je opiral svoje napade na Svetozarja Pribičevića, Lukinića in Supila. Ko ga je odvetnik vprašal, ali je videl izvirnike, je Funder odgovoril, da je listine dobil iz takega vira, da ni mogel dvomiti o njih zanesljivosti. Ker ne pozna cirilice, izvirnih dokumentov sicer ni bral, toda njemu je zadoščevalo, da so jih na vodilnem mestu smatrali za pristne. »Gospodje Supilo, Lukinić in Pribičević so izpodkopavali državno zavest v lastnem ljudstvu in delali skupno z našimi sovražniki zarote proti monarhiji. Naša rodoljubna dolžnost je bila, da nastopimo proti takemu početju.«

Politično zelo važna je bila izjava drja Funderja, da je videl dokumente na »vodilnem mestu«. Za inozemsko javnost je bilo s tem dokazano, da sta Funder in Friedjung delala sporazumno z zunanjim ministrom Aehrentalom. Proces, ki se je razvijal pred dunajskimi porotniki, je bil torej prav za prav naperjen proti c. in kr. vladi, v nevarnosti sta bila čast in ugled avstrijske diplomacije. Če bi se pa izkazalo, da so dokumenti resnični, bi bila s tem obsojena uradna Srbija, voditelji »Srbsko-hrvatske koalicije«, njihove stranke in njih časniki pa uničeni.

To je vzrok, da je nele avstro-ogrška in srbska javnost, temveč vsa Evropa napeto pričakovala izid procesa. (Dalje.)

Dr. L. Simoniti:

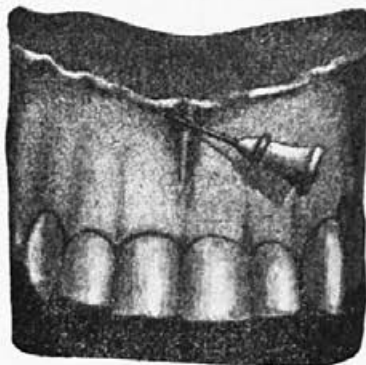
Zdravilna omamila.

MED največje pridobitve zdravniške vede v drugi polovici minulega stoletja lahko z mirno vestjo prištevamo narkozo (splošno omamljenje). Narkoza omogoči zdravniku, da lahko izvrši najtežje operacije, ne da bi se pri tem bolnik zavedal kakih bolečin. Narkoza je spanju podobno stanje: bolnik je popolnoma brez zavesti in za vsako bolečino neobčutljiv. Kot uspavalna sredstva uporablja zdravilstvo kloroform in eter ali pa zmes obeh. Eter je manj nevaren, radi tega je zavzel pri uspavanju prvo mesto. Njegovo uspavalno moč je odkril mehanik Jackson, prvi ga je preskušal zobni zdravnik Morton v Bostonu leta 1846. Kloroform je vpeljal v zdravljenje leta 1847. angleški zdravnik Simpson. Za kratko splošno omamljenje, ki je potrebno pri malih operacijah, se uporablja kloretil. Vsaka narkoza je zastrupljenje, zato je velike važnosti, da zdravnik, ki narkotizira, ne prekorači meje, ki loči čisto navadno uspavanje od smrtnega zastrupljenja.

Kadar zdravnik z mamilnimi sredstvi omami vse telo, govorimo o narkozi. Zdravnik pa lahko napravi tudi krajevno, delno omamljenje (krajevno anestezijo), tako n. pr. da postane samo en prst neobčutljiv ali roka ali kak drugi omejen del telesa, na katerem je treba izvršiti kako operacijo. Kako pa to dosežemo? Naj tu povem dve, tri, kako so se razvijala raziskovanja o mamilnih sredstvih za krajevno omamljenje.

Leta 1859. je znani raziskovalec Scherzer prinesel iz Južne Amerike v Evropo liste kokovega drevesa. Opozoril je znanstvenike na dejstvo, da postane jezik pri žvečenju teh listov neobčutljiv. Pri preiskavi teh listov so našli novo tvarino alkaloid — kokain. V vrsto alkaloidov spadajo najhujši strupi kot so nikotin, ki je v tobaku, atropin, kokain, kinin in drugi. Če namažemo ustno ali nosno sluznico z 10 odstotno raztopino kokaina, postane popolnoma neobčutljiva. Tako je zdravilstvo prišlo do učinkovitega sredstva za krajevno omamljenje. Po teh prvih uspehih pred 70. leti bi sklepali, da so se tedanji zdravniki z velikim veseljem oprijeli tega mamila. A človeštvu prirojeni, sumnjivi in novostim nasprotujoči duh je to preprečil. Šele četrto stoletje po tej iznajdbi, leta 1884., je očesni operator Koller na nekem zdravniškem zborovanju naznanil, da mu je uspelo, izvršiti na očeh take operacije, ki so bile do tedaj nemogoče radi bolečin, ki jih je bolnik občutil. Zdravnik je oko napravil popolnoma neob-

čutljivo s tem, da je vanj vлил nekoliko kapljic kokainove raztopine. S tem je bil led prebit. Zdravniki so začeli to čudodelno tekočino uporabljati za omamljenje sluznic nosa, ust in grla. Sedaj so lahko operirali v ustih, nosu in grlu, ne da bi bolnik občutil kake bolečine. Jasno je, da je s splošno narkozo bilo nemogoče operirati v ustih, grlu in nosu. Zdaj pa je moglo operativno zdravilstvo za oči, nos, usta in grlo izredno napredovati.

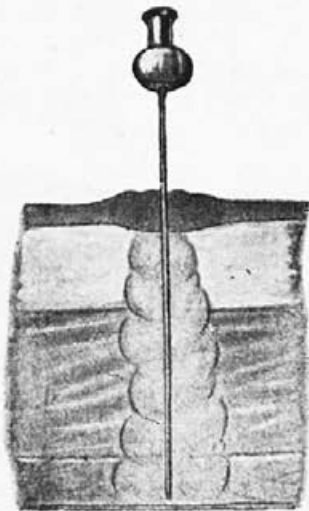
Omamljenje zobnega živca.

Kokain je zelo hud strup. V majhnih količinah draži živce kot vsi alkaloidi; nekoliko zviša telesno toploto in povzroči občutek blažodejne toplote; delovanje srca se poveča; v tem stanju človek pozabi na utrujenost, lakoto in žejo. Delovanje možganov se pospeši in poostri, domiselnost se poveča, domišljija se razbzdva in spravi človeka v bolešno stanje telesnega ugodja, da se počuti svežega, lahkega, židane volje... Radi te bolešne prevare marsikak velemestni slabič redno njuha kokain, dokler ga ta hudi strup ne zlomi.

Škodljive posledice kokaina se pokažejo tudi, ko rabi kokain zdravnik za krajevno omamljenje.

Da bi se izognili tem nezaželenim učinkom kokaina, je sodobna kemija sestavila snovi, ki imajo ravno tako mamilno moč kot kokain, nimajo pa njegovih škodljivih lastnosti. Med mnogimi tovrstnimi proizvodi si je eden pridobil prvenstvo in si zagotovil obztoj: novokain. Novokain je pri istem mamilnem učinku 16krat manj strupen kot kokain, tako da z njim moremo omamiti tudi polje za večje operacije, kjer bi kokain radi količine, ki bi jo morali uporabiti, lahko prinesel smrtno nevarnost. Novokain pa ima kakor tudi kokain eno slabo svojstvo, namreč, da se od kraja, kjer je bil uporabljen, kjer ga torej rabimo, zelo hitro razširi po telesu. In tu je znanost zopet dosegla lepe uspehe s tem, da je dodala novokainu snov, katere lastnost je krčiti in ožiti žile; to je adrenalin. Če doda-

mo novokainu določeno mero adrenalina, dosežemo torej, da omamilo ne izgine tako kmalu iz kraja, kjer smo ga uporabili. Pa še nekaj. Tudi rana ne krvavi tako zelo, ker je adrenalin žile zožil.

Vhod (injekcija) za krajevno omamljenje.

Vendar bi bilo polje za krajevno omamljenje zelo omejeno, da niso poizkusili vbrizgati novokaina pod kožo. (Injekcijo so takrat že poznali). Šele tedaj, ko so začeli vbrizgavati novokain-andrenalin v oni del telesa, ki so ga hoteli napraviti neobčutnega, je krajevno omamljenje zadobilo v zdravilstvu svoj pravi, veliki pomen.

S tem se je tudi omogočilo omamljenje živčnih vodov in pa hrbtne mozga. Prvo izvedemo s tem, da vbrizgamo določeno količino omamila v bližino živca. Živec otrpne in z njim ves oni del telesa, katerega ta živec preiskrbuje. Z istim načinom omrtvimo hrbtne mozeg in dosežemo neobčutljivost spodnjih udov ali trupa, kakor visoko smo pač hrbtne mozeg omrtvili. Vendar ta slednji način ni mnogo v rabi, ker je nevaren.

Radi popolnosti omenimo še krajevno omamljenje s kloretilom, ki se ga zdravniki radi enostavnega uporabljanja zelo radi poslužujejo. Kloretil ima namreč to lastnost, da zelo hitro izhlapeva, pri čemer odvzame koži toliko toplote, da ta zamrzne. Zmrzla koža je pa neobčutljiva. Seveda se ta način da rabiti samo pri zelo majhnih operacijah.

Najlepše si predstavimo, kar smo v tem sestavku povedali, če primerjamo živčni sestav človeškega telesa s telefonsko napravo. Tu imamo centralo — naše možgane. Od te vodijo telefonske žice — naše živčne proge — do aparatov, ki bi bile končne pločke živcev. Z narkozo omamimo centralo t. j. ves živčni sestav (razen tako zvanih avtonomnih živcev,

ki vršijo svojo nalogo brez naše volje in oskrbujejo dihanje in krvotok) ne deluje. Pri krajevnem omamljenju (lokalni anesteziji) pa nekateri aparati ne delujejo, ker smo jih ustavili, ves ostali sestav vrši svoj posel nemoteno. S tem, da smo omrtvili živec, smo pa pretrgali telefonsko žico. Vsi aparati, ki so spojeni po tej žici, so izven obrata.

Krajevno omamljenje na rami.

Brez anestezije (splošne in krajevne) bi ranocelnštvo nikdar ne doseglo tako velikih uspehov, kakor jih zaznamuje danes. Na sto tisoče življenj se je rešilo in se rešuje, ker je zdravniku mogoče, bolnika popolnoma uspraviti ali pa mu omamiti del telesa. V rokah večšega zdravnika sta narkoza in krajevna anestezija mogočni sredstva, da pomagata trpečemu človeku, kar je prvi in najsvetlejši smoter zdravilstva.

Peter Rosegger — J. K.:

Čebele.

ČEBELNI roj je zletel iz materinskega panja v Zelengozdu čez grmovje, čez cvetoči travnik, čez borov gozdček, proti obali, proti pristanu, kamor sta ga vabila šum in rožljanje pomorščakov. Tam je štrlel gozd jamborov in roj se je spustil na najvišje deblo. Kakor velik grozd je visel v najzgornejšem vrvju in se veselil bleščanja in piskanja pod sabo; kaj takega čebelni roj ni še bil slišal in videl. In to je bilo šele veselo, ko se je vsa reč jela premikati, pozibavati in se je visoko drevo, na katerem je roj sedel, polagoma vilo ven med čudnim debelovjem, dokler ni slednjič drčalo z ladjo po vodnem zrcalu.

Tako so se ljube čebelice ure in ure vozile; potem pa, ko niso vsenaokoli videle ne drevesa

ne tal, jim je postajalo čudno. Brž so se odločile in odletele, blodile nekaj časa nad morjem in ker niso nikjer našle počivališča, so se morale vrniti na ladjo, ki se jim je vendar zdela žalosten kraj, ker na njej ni rasel noben list in nobena cvetlica. Iz strašnih črnih cevi je puhal dim in je hotel malo ljudstvo v vrvju zadušiti. Večkrat so menjale prostor, toda od ure do ure je bilo neprijetneje. Pa so se stisnile okoli mlade kraljične in se posvetovale.

Že preje je bil mornarski učenec opazil na jamboru čebelni roj. Ko ga je še kapitan zagledal, je plosknil z rokama, kar kapitani le redko delajo, in rekel: »Čebelni roj! To je izvrstno! Že dolgo sem se pečal z mislijo, udomaćiti v Avstraliji evropsko čebelo; zdaj grede živalce same z nami; tako v naši naselbini v Avstraliji tudi medu ne bomo pogrešali. Naj se roj takoj umno shrani in oskrbuje.«

Zgodilo se je in čebele iz Zelengozda so bile zdaj jetnice na parniku, ki je s tem koščkom evropske omike plul v Avstralijo.

Kdo naj pove, kaj so izseljene čebele doživele na tem popotovanju? Le morje, morje, dolge tedne. Tu in tam je vstala vroča, rumena, gola, kamenita obala, potem pasovi zemlje, podobne paradižu, kjer se cedita mleko in med. Čebele so morale mimo vsega tega. Delavke so v tej strašni brezposelnosti skoro obolele. Zdaj pod ostrimi viharji, zdaj pod žgočim žarom solca na poldnevniku je plula ladja, dokler ni pristala na zapadu Avstralije.

Brž so odkazali čebelam panj v bližini akacijevga gozdiča. Narodič je bil zadovoljen, ko je izbrenčal po milem, sladkem ozračju v tropično pokrajino. Delavke so se koj lotile nabiranja, da bi se predali nove hiše napolnili z zalogami za zimo. Toda z marsikatero rastlino, ki se je tod sijajno in z mnogimi obeti razbohotila, ni bilo kaj početi; tako na primer so se čebelice z usnjatimi gumijevimi drevesi zastonj borile, da bi dobile od njih voska in medu. Marsikaka marljiva delavka je izletela in se ni več vrnila; mnogokatera je raztrgana in ranjena pribrenčala k tovarišicam iz boja s strupenimi komarji. Spet drugod so jih v pridnem zbiranju motili roji kobilic. Dežela je bila videti zelo rodovitna, a bila je nevarna dežela in čebele so koprnele po mrzlih, kratkih dneh in po zimskem počitku. Panj je bil že davno poln najlepšega voska, sladnega medu, stanovanje je bilo oskrbljeno z vsem, kar je za zimo vredno želeti, — a zima ni hotela priti.

Dnevi se niso hoteli skrajšati, solnce je ostalo vroče, drevesa so poleg sadov pognala nove cvete, zraven padajočega listja je bohotno udarjalo na dan mlado.

Lepega dne so čebele našle panj oplenjen.

Niso jim vzeli samo preobilja, kot so to včasih bile doživele v daljni domovini, ampak ves med in vosek so jim uropali in panj je čakal na nov sad. Pa je le dobro, da lepi letni čas še traja, so si mislile čebele in se z novim pogumom in pridnostjo spet lotile nabiranja.

Polagoma se je shramba spet napolnila, medtem ko so si živalce skoro od ust privarčevale najpotrebnejše; zima pa se še vedno ni hotela prikazati.

Pa je nekega dne nastopila članica delovnega razreda, priklicala ljudstvo iz vsch celic in začela takole govoriti:

»Tovarišice, zdi se mi, da tu gre življenje po drugi progji. Že tedne preiskujem in računam in sem prišla do prepričanja, ki ga ne morem več skrivati. Predvsem vas vprašam, sestre, za kaj pravzaprav delamo, zbiramo in varčujemo? Za zimo, mi odgovarjate. Jaz pa vam pravim, da v tej deželi zime sploh ni!«

Zbor se je močno razburil.

»Čemu torej zbiramo?« je nadaljevala govornica. »Zato da tujci lahko praznijo naše shrambe? Tega ne več! Delo naj se ustavi.« Grozljivo brnenje je šlo skozi množico; upornica se je samozavestno ozirala okoli sebe.

Policijski uradnik je izjavil, da je shod razpuščen. Govornica je zaklicala, da se ne pusti oplahiti, ko velja pospeševati javni blagor. Policijski uradnik je ljudstvu, ki je v divjem puntu valovalo, zagrozil z obsednim stanjem, a v tem hipu je zaboden padel. Nad njegovim truplom so delavke proglasile stavko za večne čase. — Prikazal se je kraljičin sel s proglasom. Temu so se toliko vdale, da so obljubile, da bodo tudi v bodoče za kraljico skrbele ali pa trote prisilile, da zanjo skrbijo.

»Ne več delati!« je odposlanec zaklical stavke iz razglasa, »ve čebele da ne boste več delale! Ali hočete porušiti svetovni red?«

Pa je rekla ena izmed naroda: »Gospod, naši kraljici slava! Me smo čebele, a ne živimo zato, da delamo. Me in naše prababice — njihov spomin je svet! — smo bile prisiljene in navajene, poleti skrbeti za zimo. Ko pa nam je dobrotna usoda odvzela zimo in ko pripadajo popolnoma vsi sadovi našega dela rodu pošastnih velikanov, ne vidim pravzaprav nič škodljivega v nameri, naj ustavimo delo. Brezskrbno izletimo, ker dan nam da, kar potrebujemo zanj. Tu je Salomonovo podnebje, pod katerim Bog, ki redi ptiče pod nebom in oblači rože na polju, tudi čebel ne pozabi. Govorila sem.«

Zdaj kraljičin sel ni vedel več odgovoriti ni besede in nova ustava, da v čebelni državi ni več delavk, je bila sprejeta.

V novi mladosti so izletele in rojile po več njih cvetnih vrtovih najdenega paradiža.

Pošastni velikani, kakor je govornica na zborovanju imenovala ljudi, so spet postrgali iz panja med in vosek, a niso slutili, da zadnjič. Zdaj se zaloga ni hotela več množiti in čebele so se vedno redkeje vračale k panju.

Zdaj šele je kraljica zapazila, da gre krivo in zakaj. Ko so ustavile skupno delo, je posamezna čebelica zgubila smisel za panj; na lasten račun je poletavala po daljavah, použila sad, kjer je rastel, prenočila, kjer se jim je zljubilo. Čut za občestvo in skupno življenje je zginil. Kraljica je pošiljala v deželo proglaš za proglašom, toda našli so le še malo čebel, vse druge se niso več vrnile — razpršile so se, zgubile, se uničile deloma v preobilju deloma v boju z neznanimi sovražniki.

Tako žalostno je poginil roj iz Zelengozda. Časopisi so več zamolčali kot povedali, ko so pred kratkim prinesli sledeče poročilce:

»Poskus, vpeljati evropsko čebelo v Avstralijo, se je posrečil — toda po malo letih čebele tam ne znašajo več medu. Zakaj prepričajo se, da v onih predelih Avstralije, kjer jih navadno naselijo, vlada vedno poletje, da zatorej ni več sile, zbirati medene zaloge. Kakor je ta izkušnja grenka za naseljence, tako je zajemljiva za naravoslovca.«

Bolgarka v narodni noši.

Jan Sedivy:

Obisk pri bolgarskih bratih.

BOLGARIJA je skoraj popolnoma pravoslavna država. Med 5 milijoni prebivalcev je le 540 tisoč mohamedancev, okroglo 60 tisoč katoličanov latinskega in vzhodnoslovanskega obreda in približno toliko judov, ostali pa so pravoslavne vere. Vlada je napram katoličanom pravična. Po ulicah Sofije, prestolnice pravoslavne Bolgarije, se lahko mirno vrši celo telovska procesija. Katoliške ljudske, srednje in trgovske šole so prepolne pravoslavnih dijakov. Težave pa delajo nahujskana tajna udruženja in krajevne oblasti katoličanom vzhodnega obreda v krajih daleč od mest, kjer je »Bog visoko, car daleko«.

Katoliška cerkev je dovolj širokogrudna, da je razen našega latinskega obreda, ki je najbolj razširjen, še v njej prostora za enajst različnih obredov. Če ima sv. maša vse štiri glavne dele, je veljavna, bodisi da jo bere v latinskem jeziku naš duhovnik, ali pa katoliški duhovnik vzhodnoslovanskega obreda v svojih orientalskih bogoslužnih oblačilih in v staroslovenskem (starobolgarskem) jeziku, ki jo opravlja enako kakor pravoslavni. Vsi obredi so enaki in katoliški duhovnik kakor pravoslavni prepleta svoje dolge mašne molitve, globoke poklone do tal in dviganje rok proti nebu z nešteti vzdihi: »Gospodi pomiluj« (Gospod, usmili se nas!). Razlika je samo ta, da katoliški duhovnik moli tudi za papeža in da je sv. maša ob delavnikih navadno tiha, dočim je pri pravoslavnih dovoljena samo peta sv. maša, ki traja nad 2 uri.

Kdor ne ljubi vzhodnoslovanskega obreda, ne more uspešno delati za cerkveno zedinjenje. Celo za zedinjenje ovirajo tisti katoličani, ki silijo v latinski obred pravoslavce, ki se združijo s katoliško cerkvijo. Saj glavno je pač ista vera in cerkev, a ne obred. Papež se zaveda, da se mnogo katoličanov ne more povzpeti na tako visoko stališče, da bi smatrali vseh 12 obredov za enakovredne v katoliški cerkvi in da bi vedeli, da duši vzhodnega slovanstva odgovarja vzhodnoslovanski obred prav tako kakor italijanski duši latinski. Zato je najstrožje prepovedal, siliti zedinjene Slované v latinski obred.

Zediniti se morejo seveda samo verni sinovi pravoslavne cerkve. A čim bolj pobožni so, tem tesneje je spojeno pri njih versko življenje z vzhodnoslovanskim obredom. Zamišljimo se samo v položaj pravoslavnega vernika, ki se hoče zediniti s katoliško cerkvijo!

Pridružiti se po težkih borbah drugi cerkvi, ni lahka stvar. A tak korak stori samo zato, da bi lažje služil Bogu v pravi cerkvi. V njegovi duši bi nastali dvomi, ko bi se v cerkvi latinskega obreda počutil tuje. Tudi nam katoličanom latinskega obreda bi ne bilo lahko, čez noč menjati naš obred z vzhodnoslovanskim ali celo armenskim, čeravno bi ostali v isti veri. V cerkvi takega obreda ne bi vedeli, kdaj so glavni deli sv. maše in sramovali bi se, ko bi nas drugi verniki gledali, ker ne bi znali delati globokih poklonov mesto našega poklekovanja. Težko bi nam bilo, ker bi se zavedali, da so vsi naši predniki služili Bogu po drugem obredu. Naše predstave o cerkvenih svečanostih in velikih praznikih so tako spojene z latinskim obredom, da na praznike ne bi občutili svečanega razpoloženja v kat. cerkvi drugega obreda. Za pravoslavne Slované pa je menjavanje obreda še mnogo težje ko nam zavoljo tega, ker bi se morali odreči jeziku svojih prednikov, ki sta ga v bogoslužje uvedla sv. Ciril in Metod, ter ga nadomestiti z nerazumljivim latinskim.

Katoličani vzhodnega obreda se na zunaj ne razlikujejo od pravoslavnih drugače kot po večji verski gorečnosti. Da bi na mestu spoznal podrobno delo za cerkveno zedinjenje, sem se podal v Malko Trnovo.

Malko Trnovo je mesto s štirimi tisoči prebivalcev v južnovzhodni Bolgariji. Od bolgarsko-turške meje je oddaljeno samo tri kilometre. Potovanje v Malko Trnovo je jako naporno. Zakaj od železniške postaje in pristanišča Burgas ob Črnem morju je treba prevoziti z navadnim vozom pot preko sto kilometrov po zelo slabi cesti preko gozdnatih planin.

Ves premočen sem prišel v Malko Trnovo pozno v noči. Potrkal sem na vrata napol lesene hiše očetov resurekcionistov vzhodnoslovanskega obreda. Očetje so me sprejeli izredno ljubeznivo.

Najstarejši med njimi je o. Danail, sin pravoslavnih staršev. Kot osemnajstleten mladenič je pobegnil iz domače hiše v okolici Odrina na znamenito redovniško republiko na gori Atos, ki je sedaj pod grško vlado. Tu živi okrog 10.000 pravoslavnih menihov. O. Danaila so sprejeli v grškem samostanu Velika Lavra, kjer živi 700 redovnikov. Po tedanjih predpisih je smel napraviti redovniške obljube šele tedaj, ko mu je zrastle tako velika brada, da je na njej obvisel železen glavnik. Preko dvajset let je živel tu v postu in molitvi. Učenje ga je pa prepričalo, da je le katoliška cerkev prava. Zato je zapustil sv. goro Atos in vstopil v katoliški red resurekcionistov. Po bogoslovnih študijah je bil posvečen za duhovnika.

Drugi redovnik o. Ivan je malkotrnovski rojak. Njegov oče je šel peš v Carigrad prosit katoliškega duhovnika, da bi sprejel Malkotrnovčane v katoliško cerkev. V hiši njegovega očeta je bila ena soba prirejena za cerkev, zraven pa je bilo stanovanje za duhovnika. Njegov stric Željusko, posestnik in kovač, se je dal posvetiti za kat. duhovnika, ko je začel carigrajski patrijarh strahovito preganjati katoličane. Sezidal je iz blata in kamenja cerkev, ki še sedaj stoji. Ker so mu ponoči hoteli podreti, kar se je čez dan sezidalo, je ponoči stražil s puško in sekiro cerkvene zidove.

V grškokatoliški cerkvi.

O. Jožef je iz okolice Plovdiva. Z dovoljenjem sv. stolice je zamenjal latinski obred za vzhodnoslovanski, da bi tem lažje delal za cerkveno zedinjenje.

Očetje resurekcionisti so mi postregli s kuhanim lukom in čajem. Bil je namreč postni dan, a katoliški verniki vzhodnoslovanskega obreda imajo enake poste kakor pravoslavni. Na postne dni ni dovoljeno uživati tudi mleka, sira, jajc in nobene mlečne ali jajčne jedi. Razen ob vseh petkih in sobotah se postijo vse dni štiridesetdanskega posta in adventa, tudi ob nedeljah. Sofijski katoliški škof vzhodnoslovanskega obreda Ciril Kurtev, čigar oče in mati sta še sedaj pravoslavne vere, je olajšal svojim vernikom adventni post; razen sred, petkov in sobot ter prvega in zadnjega adventnega tedna smejo uživati mesne jedi.

V Malkem Trnovu je okrog 700 katoličanov vzhodnoslovanskega obreda. Mnogo je tudi tajnih katoličanov. Zakaj državni in mestni uslužbenci bi izgubili službo, če bi se zvedelo, da so katoličani. Če bi bila popolna verska svoboda kakor je po velikih mestih, bi se razen nekaj izjem skoraj vsi Malkotrnovčani zedinili s katoliško cerkvijo. V vseh vaseh v okolici je več tajnih katoličanov. V vasi, ki je 40 km oddaljena od M. Trnova, so mi pravoslavni vaščani govorili z največjim spoštovanjem o resurekcionistih, čeravno niso vedeli, da sem katoličan.

Staroslovenska maša.

V mestu sta pravoslavna in katoliška ljudska šola ter pravoslavna in katoliška nižja gimnazija. Razen resurekcionistov poučujejo na katoliških šolah katoliške redovnice. Štiri so Hrvatice, dve pa Bolgarki.

Vsi otroci, bodisi da so katoliške ali pravoslavne vere, se uče katoliškega veronauka. Vsi prihajajo tudi v nedeljo k sv. maši v katoliško cerkev. Globoko me je ganilo, ko se je vsa katoliška in pravoslavna deca v cerkvi pri sv. maši globoko sklonila in glasno prepevala iz globine svojih duš: »Gospodi pomiluj!« (Gospod, usmili se nas!) in »Presvetaja Bogorodica, spasi nas« (Presveta Božja Porodnica, reši nas!). Zdelo se mi je, kakor da slišim vpitje vsega pravoslavnega sveta k Bogu, naj zedini krščanske cerkve.

Ko se katoliška deca pripravlja na sv. spoved ali sv. obhajilo, prosijo otroci pravoslavnih staršev jokajoč na kolenih, naj dovolijo tudi njim prejeti sv. zakramente. Da ne bi prišli v spor z državnimi zakoni, smejo h katoliškim sv. zakramentom ti otroci, ki so v resnici katoliški, šele tedaj, če jim dajo starši pismeno dovoljenje. Med resnično živovernimi pravoslavci in med njihovimi katoliškimi brati vlada iskrena, globoka ljubezen.

Katoliški otroški vrtec je letos prepoln

dece, dočim je državni skoraj prazen. Če jih morajo starši dati na pritisk oblasti v državi, uidejo odtam brez znanja staršev zopet v katoliški, ali pa tako dolgo prosijo, da dobijo doma dovoljenje.

Lani je prišel v M. Trnovo katoliški škof Kurtev. Njegove govore je prišlo poslušati zelo mnogo pravoslavnih. Ko so slišali njegove prve besede: »Ljubite se med seboj, ljubite pravoslavne brate!« so začeli v cerkvi ploskati in po celem mestu se je govorilo: »Ta je Kristusov učeneč!«

Nikjer še nisem videl take pobožnosti, kakor v malkotrnovski cerkvi. Skoraj vsi verniki prejmejo v nedeljo sv. obhajilo. Med njimi vlada taka ljubezen kakor v prvokrščanskih časih. Ljudje so mi poljubljali roko samo zato, ker sem jih kot katoličan prišel obiskat. Ko sem se vračal v najhujšem dežju, je sredi pota naš voznik dohitel drug voz. Z njega skoči mlad mož in me ogrne s svojim kožuhom. Nasmehne se mi in se povzpne zopet na svoj voz, ne da bi poslušal mojo zahvalo. Ko smo prišli v Burgas, sem vrnil kožuž njemu, ki je bil ves premočen. Ni mi pustil, se zahvaljevati, ampak mi zašepetal na uho: »Jaz sem katoličan!« in mi podal desnico v slovo.

Odkar sem bil pri delavcih za cerkveno zedinjenje, niti najmanj več ne dvomim, da nimamo važnejše naloge kakor delati za cerkveno zedinjenje in da bo šele tako delo postavilo na čvrsto podlago naše teženje po verski obnovi in našo katoliško akcijo.

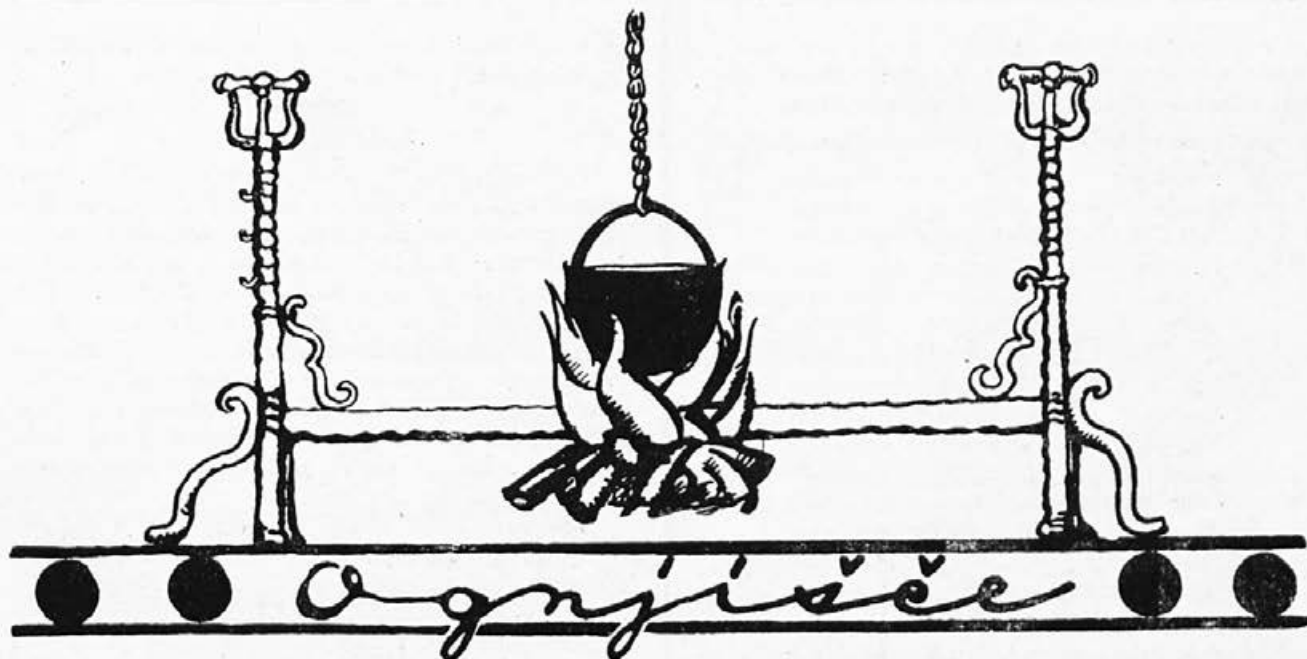
Mirko Avsenak:

Oznanenje.

*Ako si kdaj nebo in zemljo
zvezala v eno srečno Telo,
še, še, še nas poveži
z Očetom v ljubezni eni
jekleni in večni.*

*Domov, domov nas vodi:
glej, kako smo težki in prsteni;
še smo, kakor da si zvezala
zemljo brez nas na nebo;
kakor da nismo odrešeni
po veliki Ženi.*

Še, še, še nas okleni!

NAŠA HRANA: SLADKOR. NEKAJ ZGODOVINE.

Stari Rimljani, Grki in Egipčani še niso poznali sladkorja. Svoje jedi so oslajali z medom, ki je bil prvo osladilo sploh. Kdaj so spoznali sladkor Indijci in Kitajci, nam do danes zgodovina še ni povedala; le toliko je gotovo, da so ga imeli že v četrtem stoletju pred Kristusom, ker so se z njim seznanili vojaki Aleksandra Velikega na pohodu v Indijo.

Kitajci in Indijci so poznali sladkor iz sladkornega trsa. Tak sladkor je bil najpoprej znan tudi v Evropi, kamor so ga zanesli križarji, ko so se vračali iz Palestine. Takrat je bil sladkor med mohamedanci že zelo razširjen, bil pa je zelo drag in so ga rabili predvsem za zdravilo. Kot zdravilo so ga tudi najprej prodajali v Evropi.

Cenejši in bolj razširjen je postal sladkor v 16. stoletju, ko so evropske ladje začele pluti okoli Afrike v Italijo ter ga od tam same prevažale v Evropo. Polagoma pa so začele ladje dovažati v Evropo sladkorni trs, iz katerega so začeli v Evropi izdelovati sladkor, in so za to ustanovili posebne tvornice. Prva taka tvornica je nastala l. 1550. na Holandskem, potem v Nemčiji in drugih državah. Prva sladkorna tvornica na ozemlju bivše Avstro-Ogrske oziroma današnje Italije je bila tvornica na Reki, ki se je ustanovila l. 1750. Tudi v Trstu so kmalu potem odprli sladkorno tvornico, ki pa je kaj hitro zaspala.

Vse dotakratne tvornice so izdelovale sladkor iz sladkornega trsa. Danes uživamo v Evropi pesni sladkor. Leta 1747. je namreč nemški lekarnar Marggraf ugotovil, da se nahaja v pesi mnogo sladkorja; prva tvornica za pesni sladkor se je ustanovila l. 1799. v mestu Cunnern v nemški Šleziji. Za časa napoleonskih vojn se je pridelovanje sladkorja iz pese vedno bolj širilo in l. 1830., to je pred točno 100 leti, je bilo samo na Francoskem 30 tovarnen, ki so pridelovale sladkor iz pese.

SLADKOR V PRIRODI.

Sladkor se nahaja v mnogih rastlinah, za sladkorno industrijo pa so važne le sladkorna pesa z 15 do 24 odstotki sladkorja in sladkorni trs (bičevju oziroma ločju podobna rastlina) s 15 do 20 odstotki sladkorja. Sladkorja je mnogo tudi v koruznih steblih, in sicer 7 do 9 odstotkov, v sladkornem sirku 10 do 15 odstotkov, potem v soku javora, sladkorne palme in mnogih drugih rastlin, ki za pridobivanje sladkorja niso kaj posebej membne.

Mnogo sladkorja vsebuje sadje; največ, in sicer do 28 odstotkov, ga je v grozdju, 15 odstotkov v bananah, 13 odstotkov v ananasu, 11 odstotkov v jagodah, 8 do 9 odstotkov v marelicah, manjši odstotki pa v vsem ostalem sadju. Sladkor se nahaja tudi v mleku, kjer ga je navadno okoli 5 odstotkov.

PORABA SLADKORJA.

Sladkor dobivamo torej predvsem iz sladkornega trsa in sladkorne pese. L. 1910. se je na celim svetu pridelalo 170 milijonov kvintalov sladkorja, od katerega je bilo malo nad polovico iz sladkorne pese, ostali iz trsa. Zadnja leta pred vojno, posebno pa med vojno, se je po svetu izdelalo mnogo več sladkorja iz trsa kot iz pese in l. 1919. je bilo pesnega sladkorja komaj 21 odstotkov. L. 1928. so v vsem pridelali 276 milijonov kvintalov, od katerega je bilo 93 milijonov kvintalov iz pese in 173 milijonov kvintalov iz trsa. Potemtakem se pridelava danes okoli 65 odstotkov vsega sladkorja iz trsa in komaj 35 odstotkov iz pese.

Devet desetih vsega pesnega sladkorja se proizvaja v Evropi, komaj ena desetina na ostalem svetu, večino pa v Zedinjenih državah Severne Amerike. Sladkorja iz sladkornega trsa pa se ne pridelava v Evropi skoraj nič, ker je Evropa premrzla za uspevanje trsa. Nekaj sladkornega trsa raste v Evropi na Španskem, malo tudi v Južni Italiji, za poučne namene ga goje po mnogih šolskih rastlinjakih. Velikanski nasadi sladkornega trsa

pa rastejo v Indiji, na Sundskih otokih, predvsem na Javi, potem pa tudi na Antilskih otokih v Srednji Ameriki, posebno na otokih Haiti, Jamajka in Kuba.

Evropska proizvodnja je takole razdeljena (l. 1928.):

Nemčija	18.3 milijonov kvintalov
Rusija	13.8 milijonov kvintalov
Češka	10.5 milijonov kvintalov
Francija	8.9 milijonov kvintalov
Poljska	7.4 milijonov kvintalov
Italija	3.8 milijonov kvintalov
Holandska	3.2 milijonov kvintalov
Belgija	2.8 milijonov kvintalov
Španija	2.4 milijonov kvintalov
Anglija	2.3 milijonov kvintalov
Ogrska	2.2 milijonov kvintalov
Jugoslavija	1.2 milijonov kvintalov
Avstrija	1.1 milijonov kvintalov

V vsej Evropi porabi letno vsaka glava prebivalstva v srednjem 18 kg sladkorja. Največ ga porabijo Danci, in sicer 52 kg; slede Angleži s 45 kg, Švicarji s 43 kg, potem druge države in na koncu Italijani z 9 kg in Jugoslovani z 8 kg. Izven Evrope porabijo največ sladkorja Avstralci (nad 50 kg na leto in glavo) ter Američani v Zedinjenih državah 45 kg.

Iz navedenih števil je razvidno, da pridelava Italija doma dovolj sladkorja za svoje prebivalstvo in upa, da ga bo letos celo lahko izvažala. Za sladkor najvažnejša izvozna evropska država je Češka, v zadnjem času tudi Poljska, kateri sledi Ogrska in tej Jugoslavija.

CENA IN VREDNOST SLADKORJA.

V gospodarskih listih lahko čitamo, da vlada danes na svetovnem trgu velika kriza za sladkor, ker ga ni mogoče vsega prodati. Pridetek je prevelik, povpraševanje pa premajhno. Zato ima danes sladkor na svetovnem trgu zelo nizko ceno, ki je v splošnem še pod 1.80 lir za kg.

Pa se bo marsikatera gospodinja vprašala: Zakaj pa moram plačevati sladkor pri trgovcu po 6.60 lir za kg? Zadeva je sledeča: v Italiji morajo plačati vse tvornice sladkorja državi po 4 lire od vsakega kg sladkorja, katerega izdelajo. Če ima sladkor v tvornici ceno 1.80, stane torej potem 5.80 lir za kg. Če prištejemo k tej svoti še dobiček tvornice, precejšnjo železniško voznino, različne nagradne odstotke itd. pridemo do cene, ki jo naše gospodinjje plačujejo za sladkor pri trgovcu.

Inozemski sladkor ne more danes v Italiji tekmovati, ker je domači sladkor zavarovan z zaščitno carino. Kdor bi danes hotel nabaviti češki sladkor in bi ga kupil v tržaški luki recimo po 170 lir za kvintal, bi meral plačati od tega kvintala državi 400 lir za proizvodno pristojbino in še uvozno carino v znesku nad 90 lir, tako da bi ga stal sladkor okoli 660 lir, torej več kot domači. Dejstvo je tudi, da domači podeželski trgovci pri sladkorju nič ne zaslužijo in bi se sladkorja najrajše rešili, če bi ga ne potrebovali za vabilo ljudem.

Sladkor ni samo osladilo našim jedem, temveč je tudi važno hranilo. Sladkor je namreč neke vrste škrob, ki daje telesu moč, silo. Planinci in vsi, ki morajo mno-

go hoditi, so že davno spoznali važnost sladkorja; zato ga vedno nosijo s seboj in se krepijo z njim.

ZA KUCHARICE.

Polenovka I. — Vzemi: 1 polenovko, tri šestnajstinske litra olja, malo čebule, strok česnika, malo peteršilja, žličko paradižnične mezge, pol žlice moke, eno osminko litra smetane, riban sir. — Operi še suho polenovko in jo na deski dobro stepi z lesenim kladivom. Nato jo raztrgaj, izloči kolikor mogoče kosti in deni jo v kozo. Polij jo z oljem, pridaj seseklano čebulo, peteršilj in česen, moko in paradižnično mezgo (vse mrzlo) ter duši kake tri ure v pokriti posodi na majhnem ognju. Od časa do časa nekoliko premešaj in zalivaj z žlico vode. Ko je polenovka že mehka, pridaj še razžerkljano smetano. Na mizo daš tudi riban sir.

Polenovka II. — Vzemi: polenovke in olja kot zgoraj, peteršilj, česen, paradižnično mezgo, sol, poper in eno žlico kruhovih drobtin; riban sir. — Najprej polenovko dobro stepi, nato jo moči dva dni v vodi. Namočeno polenovko kuhaj prav malo časa, (toliko, da dobro zavre), izloči ji kosti in razreži na koščke. Pridaj sesekljan peteršilj, česen in olje, nekaj časa praži, prideni kruhove drobtine ter praži dalje, da nekoliko zarumeni, (pri tem pazi, ker se rado prismodi). Nato pridaj še paradižnično mezgo, zalij z vodo, v kateri se je polenovka kuhala, ter pusti še nekaj časa vreti. — K tako pripravljeni polenovki daš lahko krompir v kosih, polento, krompirjev pire, lahko pa tudi le kruh.

Polenovka III. — Vzemi: 1 polenovko, 2 jajci, 10 dkg kruhovih drobtin, 10 dkg moke, sol, poper in četrť litra olja. — Namočeni in skuhaj polenovko v slani vodi. Ko si jo očistila kosti, zreži jo na lepe koščke, ki jih povaljaj v moki, jajcih in drobtinah ter ocvri na olju. Jajca prav malo osoli in opopraj. — K tako pripravljeni polenovki daj kako solato.

Ocvrt »grah«. — Vzemi 1 jajce, eno desetino litra mleka, sol, 6 dkg moke, mast. — Razžvrkljaj jajce z mlekom, soljo in moko in ko je testo gladko, ga kapaj skozi strgalnik v vročo mast, kjer »grah« lepo zarumeni. Ocvrt »grah« daš lahko k vsaki juhi.

Postna riževa juha. — Vzemi: 10 dkg riža, 8 dkg surovega masla, 6 dkg moke, sol, malo peteršilja in en rumenjaki. — Kuhaj riž v slani vodi. Medtem napravi iz masla in moke svetlorumeno prežganje ter zabeli z njim juho. Prideni še malo prav drobnj zrezanega peteršilja in osoli. Preden daš na mizo, primešaj juhi še v žlico vode razžvrkljan rumenjaki.

Fižolova juha. — Vzemi tri osminke kg fižola, 10 dkg masti, 10 dkg moke, malo peteršilja, popra, pol žlice kisa in na kocke zrezanega ter opečenega kruha. — Namočeni fižol že prejšnji večer, ker se ti tako mnogo prej skuha. Ko zavre, odlij vodo in ga zalij z drugo ter skuhaj, da bo prav mehki. Kuhani fižol pretlači z vodo vred skozi sitce, zalij kolikor treba, prideni drobno nasekljan peteršilj, osoli, opopraj, zabeli s prežganjem, ki si ga napravila iz masti in moke, malo okisaj in nato kuhaj še nekaj časa. V juho daš opečenega ali ocvrtega kruha ali pa tudi kako drugo zakuho n. pr. riž, testenine, ocvrt »grah« itd.

VESELO DELO.

Oče v delavnici žaga, fantiček ob njem zida svetlo hišo v svojem detinskem paradizu, ob rokah matere pa lovi korake dete, ki je komaj shodilo, pa s prvimi jec-ljajočimi zlogi pozdravlja očeta. Težko je njegovo delo, zaslužek pičel, potu obilno. Pa vendar v borni delavnici včasih zasije veselje, smeh dečjih grl, tiha sreča domú, ki je ljubezen, zvestoba, solnce.

Včasih se človeku v vrtinčasti zmedi zdanje dobe zazdi, da je človeštvo v 19 stoletjih, kar je Kristus počel oznanjevati svoj nauk, prav malo ali ni celo nič napredovalo. Pa kadar gledaš našo družino in jo primerjaš s pagansko, uvidiš, da ni tako. Kako pomenljivo in sveto je delo za družino po krščanskem pojmovanju! Bila so črna stoletja, ko je delo pritikalno le »sužnjem in vprežnim četveronožcem«. Drugod je bilo delo le sramotno opravilo »nečistega spola«, žensk, katerim je celo prosvitljeni grški modrijan Aristotel priznaval samo »pol duše«.

V tem pa je prišel Kristus, Bog sam, in je molče, z živim zgledom postavil delo na pravo mesto v redu vrednot. Vsa nazareška družina je delala. Delo kot žrtvovanje, kot vir veselja in prave osebne časti je postalo za milijone ljudi veselo opravilo. To je znamenje velikanskega, resničnega duhovnega napredka, ki se je izvršil v krščanski dobi in se vrši do današnjih dni.

Z globoko hvaležnostjo nam gre misel do naših delavnih ljudi, ki z veseljem in ko da mora tako biti, nosijo težka bremena dela. Predvsem gre slava svetu neznanim, brezimnim materam, ki za družino trpe in delajo, za družino živijo in tiho umirajo — pa s svojim delom drže podlage hiši in trdne podlage narodom. Njim, tihim mučenicam in dobrotnicam veljaj najlepši pomladni cvet na praznik prve krščanske družine, na Jožefovo.

NOVE KNJIGE.

V Trstu je izšel VI. zvezek »Biblioteke za pouk in zabavo« s Plemičevo povestico »Mojca«. — V isti za-

ložbi (tiskarne »Edinost«) je Damir Feigel izdal ponatis svoje groteskne povesti »Faraon v fraku«. — Stari politik Franjo Šuklje je zaključil spomine iz svojega javnega delovanja. Vsega skupaj je napisal tri debele zvezke, v katerih se zrcali politično življenje Slovencev zadnjih 70 let. Tretji zvezek je izšel zadnje dni lanskega leta. Vse tri zvezke je založila Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani. Šukljetovi spomini so zelo važen pripomoček za proučevanje slovenske politične zgodovine, ker vsebujejo osebno mnenje političnega voditelja in ker prinašajo precej novega gradiva. — Februar nam je prinesel precej dober in obsežen (str. XXIV + 625) slovensko-nemški slovar, kakršnega smo kljub Pleteršniku in Bartlu pogrešali. Sestavila sta ga dr. Franc Bradač in dr. Ivan Pregelj. Priporočljiv je posebno radi tega, ker se ozira na razvoj slovenskega književnega jezika po l. 1895, to je, po izdaji Pleteršnikovega slovarja. Založnica (Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani) je poskrbela za priročno obliko in trpežno vezavo. — Tiskovna zadruga v Ljubljani je izdala II. zvezek Tavčarjevih zbranih spisov. V tem zvezku so sledeče povesti: In vendar — ! Soror Pia, V Karlovcu, Črez osem let, Tat, Gospod Ciril in Mrtva srca. Dosedaj je izšlo že pet zvezkov (VI. — II.). Vse je uredil in z opombami opremil dr. Ivan Prijatelj. — Dr. Lojz Kraigher je napisal za Tiskovno zadrugo dramo v treh dejanjih »Na fronti sestre Žive«. Ostal je zvest naturalizmu, samo duhovnosti se je malo približal.

MOHORSKE KNJIGE.

Letos bo Goriška Mohorjeva družba izdala za ude pet knjig, in sicer: 1. Koledar za l. 1931. — 2. Izvirno povest »Delavci«, spisal Slavko Savinšek. — 3. Povest »Sirote«, spisal Narte Velikonja. — 4. Novi zakoni (italijanskega civilnega prava). — 5. Otrok moli, knjižica s podobami za otroke. Udnina znaša šest lir — naj nikdo ne zamudi, se vpisati! — Kdor »Novih zakonov« ne mara, bo mesto te poučne knjige prejel še lepo ljudsko povest, ki izide kot dodatna knjiga.

ZA SMEH.

Modri občinski možje. — Nekje blizu Reke so bili prav hrabri ljudje. Slišali so, da je eno najboljših orožij dobra sablja. Vaški svet dovoli za nakup sablje 100 gl. in hajdi vsi svetovavci na Reko kupovat sabljo. V trgovini so dolgo izbirali in slednjič izbrali težek ruski meč. — Vračali so se in sredi pota se župan ustavi: »Joj, možje, Bog ve, če sablja reže, ko nismo nič poskusili. Če ne bo rezala, nam bodo žene doma vse prerекle.« A župan, zvita buča, pravi: »Jo že imam, jaz nastavim glavo in ti, Jure, mi jo odseci, potem bomo videli, če je sablja dobra!« Jure sluša župana, zamahne s sabljo in glave ni bilo več na vratu. Vsi od veselja kar poskočijo in objemajo Jureta. Čez nekaj časa se odpravijo dalje in pravijo: »E, župan, kaj ste jezni, da ne vstanete? Poberite si glavo, da odidemo!« — (Z. P., Gorica.)

Svatovska. — Župan je možil svojo hčer. Na dan svatbe je naročil učitelju, naj pride zvečer s šolskimi otroci pod okno in ko bodo zazvenele čaše in bo starejšina rekel: »Bog živi nevesto!« naj zavpije z otroci: »In ženina tudi in župana tudi!« Res, zvečer so se zbrali učitelj in otroci. Dekla je prinesla v svatovsko sobo

pladenj kozarcev. Pladenj se ji zmuzne iz roke in na tleh je vse skupaj. Župan zarohni nanjo: »Da bi te pes nesel!« Ko je učitelj zaslišal cvenk in glas, je začel z otroci: »In ženina tudi in našega župana tudi!« Župan pa je odprl okno in rekel: »In tebe, stari osel, tudi!«

(Z. P.)

V šoli. — Učitelj: »Tonček, kateri je najlepší letni čas?« — »Poletje.« — »Zakaj pa?« vpraša učitelj. — »Zato menda, ker so počitnice.« — (Jožefa.)

Za kmete in za gospode. — Tolminec pride v Gorico. Tam vidi, da zidajo lepo hišo, in ustavi mimoidočega gospoda: »Zakaj pa zidajo to lepo hišo?« — Gospod hoče kmeta povleči in reče: »Ta hiša bo za neumne kmete.« — Tolminec pa hitro odvrne: »Se mi je zdelo, da je za gospode premajhna.« — (I. Rutar, Modrej.)

Dobra trgovina. — Kmet gre v mesto in pregleduje trgovine. Vse so polne blaga, le ena je bila prazna in to je bila trgovina srečk (losov). Kmet stopi noter in vpraša prodajalca: »Kaj pa tu prodajate?« — »Same oslovske glave,« odgovori gospodar. — »Dober posel imate, ker ne vidim več ko eno samo,« se odreže kmet in gre. (Marija Likar, Dol.)

U G A N K E.

Urednik Peter Butkovič -- Domen, Sgonico, P. Prosecco (Prov. Trieste).

1. KRIŽ.

(Vinko. — Steje 14 točk.)

A A Č
D D E
E I I
I I J J K K L L M
O O O O O O O O
O P P P P P P R R
R R S
S S S
V V V

Navpično in vodoravno znači:

1. bivša dežela v A. O.
2. se ukvarja s petjem;
3. obvestitev.

2. DESET ZASTAVIC.

(Domen. — Steje 20 točk.)

1. Jaz ga vidim, ti pa ga ne vidiš; in vendar je bližje tebi nego meni. Kaj je to?
2. Kdo hodi neprenehoma okoli velikega hrasta, pa se nič ne utruji?
3. Koliko lestev bi bilo treba od zemlje do lune?
4. Kaj napravi goreča žveplenka, če pade v vodo v kotu 45°?
5. Mož je imel tri krave. Eno je ubil pa so mu vendar še tri ostale žive. Kako je bilo to mogoče?

6. Ptič sedi ravno na oni črešnjevi veji, na kateri misliš ti črešnje trgati. Kako potrgaš črešnje, ne da bi ptiča prepodil?

7. V katerem mestu ni Boga?
8. Kakšen razloček je med slonom in bolho?
9. Kaj lahko rečeš o človeku, ki ima le 6 las na glavi?
10. Kaj je velikega na Napoleonu?

3. BAROMETER.

(Milič. — Steje 16 točk.)

London	13° C
Pariz	10° C
Dunaj	14° C
Milan	1°—5° C
Zagreb	1° C
Rim	9° C
Carigrad	16° C
Napoli	17°—18° C
Beograd	17° C
Tripoli	1°—11° C

Vse ugankarsko gradivo sprejema samo urednik ugank Domen. Rešitve pošljite do 1. aprila.

Odgovorni urednik dr. Engelbert Besednjak.
Tiskala *Katoliška tiskarna* v Gorici. (Za tiskarno odgovoren *Ludovik Špacapan*.)